

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Magisterské kombinované studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martina Čáková

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce a přínos průřezového
tématu Environmentální výchova

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Lenka Petelíková

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Studies

2010 – 2012

DIPLOMA THESIS

Martina Čáková

The educational area of Humans and world of work and the
benefits of cross-cutting theme of Environmental Education

Prague 2012

The Diploma thesis work supervizor:

PhDr. Lenka Petelíková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 9. 3. 2012

Martina Čáková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce PhDr. Lence Petelíkové za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Práce je zaměřena na vzdělávací oblast Člověk a svět práce s průřezovým tématem Environmentální výchova na základní škole praktické. Má poskytnout praktické ukázky environmentální výchovy, které jsou realizovány formou projektů prolínající výchovně vzdělávací proces po celý školní rok. Projekty mají za cíl seznámit žáky s environmentální výchovou, ovlivňovat jejich postoj k životnímu prostředí a upevňovat základy ekologického myšlení. Metodou pozorování při realizaci těchto projektů chci zjišťovat, zda bude cíl splněn či nikoliv.

Klíčové pojmy:

Člověk a jeho svět, Člověk a svět práce, ekologie, environmentální výchova, mentální postižení, projekt, základní škola praktická.

Annotation:

The work is focused on the educational area of Humans and the world of work with cross-cutting theme of environmental education at the elementary school practical. Is to provide practical examples of environmental education, which are implemented through projects pervading the educational process throughout the school year. Projects are intended to acquaint students with environmental education, to influence their attitude towards the environment and strengthen the foundations of ecological thinking. The method of observing the implementation of these projects I want to find out whether the target is met or not.

Key words:

Humans and his world, Humans and world of work, ecology, environmental education, mental disability, project, practical elementary school.

OBSAH

ÚVOD	10
------------	----

TEORETICKÁ ČÁST

1. Ekologie, environmentalistika, environmentální výchova.....	12
1. 1 Ekologie.....	12
1. 2 Environmentalistika.....	13
1. 3 Environmentální výchova.....	13
1. 3. 1 Cíle environmentální výchovy.....	14
2. Kurikulární dokumenty.....	16
3. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání - specifické principy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (Dále jen RVP - LMP).....	17
3. 1 Organizace základní školy praktické.....	19
3. 2 Mentální postižení.....	20
3. 2. 1 Klasifikace mentálního postižení.....	21
3. 3 Žáci s lehkým stupněm mentálního postižení.....	22
3. 4 Vzdělávání žáků s mentálním postižením.....	24
3. 5 Didaktické zásady.....	25
4. Vzdělávací oblasti.....	28
4. 1 Člověk a svět práce.....	29
4. 1. 1 Cílové zaměření vzdělávací oblasti.....	31
5. Průřezová témata.....	32
5. 1 Environmentální výchova.....	33
5. 2 Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka.....	34
5. 3 Tématické okruhy průřezového tématu.....	35

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Projektová výuka environmentální výchovy v oblasti Člověk a svět práce na základní škole praktické.	38
6. 1 Seznámení s prostředím realizace projektů.....	39

6. 1. 1 Popis projektů.....	41
7. Celoroční projekt environmentální výchovy - "Les ve škole, škola v lese"	42
7. 1 Aktivita - výlet do okolí města na vrch Ressler.....	44
7. 2 Aktivita - výstavka přírodnin.....	47
7. 3 Aktivita - výroba strašidýlek z přírodnin.....	49
7. 4 Aktivita - houby našich lesů.....	50
7. 5 Aktivita - vycházka do lesoparku Lajsník - Kolik barev má podzim?.....	53
7. 6 Aktivita - den stromů.....	55
7. 7 Aktivita - návštěva přírodovědného muzea a pozorování zvířat v přírodovědné expozici Oblastního muzea v Mostě.....	58
7. 8 Aktivita - práce s učebnicí, pracovním sešitem s využitím poznatků z přírodovědného muzea.....	60
7. 9 Aktivita - výtvarné zpracování života lesních zvířat - kolektivní práce - Zvířata v lese.....	61
7. 10 Aktivita - Vánoční strom pro zvířátka, sběr pečiva pro lesní zvěř, výroba lojových koulí pro ptáčky.....	63
7. 11 Aktivita - vycházka do zasněženého lesoparku v okolí školy - Lajsník pozorování a vyhledávání ptačích a zvířecích stop.....	64
7. 12 Aktivita - den Země - koláž.....	66
7. 13 Aktivita - vytvoření knížky o lese	68
7. 14 Aktivita - výlet do obory Mstišov u Dubí.....	71
8. Projekt - třídíme odpady.....	74
8. 1 Aktivita - koláž - třídíme odpad.....	75
8. 2 Aktivita - exkurze do firmy KAMApplast v Braňanech u Mostu.....	76
8. 3 Aktivita - výroba šatů z recyklovatelných odpadů (kolektivní práce).....	78
8. 4 Aktivita - výroba hračky z recyklovatelných odpadů.....	79
8. 5 Aktivita - týdenní výstava pro veřejnost ve vestibulu školy na téma "třídíme odpady".....	80
ZÁVĚR	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	86

SEZNAM OBRÁZKŮ	88
-----------------------------	----

ÚVOD

Pokud je vysloveno slovo environmentalistika, mnoho lidí si pod tímto pojmem nic nepředstaví. Když je ale vysloveno slovo ekologie, většinou lidé vědí, o jaké téma se jedná. Pojem ekologie má široký záběr a můžeme si pod ním představit různé známé termíny.

Je známá ekologie rostlin, živočichů, moře, lesa, krajiny – změny v krajině, důsledků činností člověka, ekologie mikroorganismů, člověka, dále ekologie globální, produkční, ekologie jedince, populací, společenstev a mnoho dalších.

Naše planeta Země je ohrožena mnoha vlivy, které v minulosti zapříčinilo lidstvo svým nesprávným, neekologickým chováním. Obyčejní lidé nemohou ovlivnit zásahy do přírody, které jsou důsledkem špatné politiky vlád, států, ale mohou získat znalosti, přijmout hodnoty, postoje, závazky a dovednosti, kterými zlepší prostředí kolem nás. S tím je důležité začít co nejdříve – již v dětském věku. Děti si přirozenou hrou formou vštíjí základní ekologické návyky, které pak budou běžně používat a svým prostřednictvím předávat dále svým rodičům, prarodičům, sourozencům, svému okolí.

Environmentální výchova patří k jednomu ze šesti průřezových témat, která prochází napříč všemi vzdělávacími oblastmi výchovného procesu, propojují vzdělávací obsahy různých oborů a umožňují přistupovat ke vzdělávacímu obsahu komplexně. V mnoha školách je jádrem environmentální výchovy poznávání přírody spíše teoreticky. Žáci se učí rozpoznávat základní ekosystémové principy (ekologická pyramida, potravinový řetězec), sestavovat soupisy ekologických znalostí, které by si měli osvojit na jednotlivých stupních vzdělávání. Prozatím není příliš zvykem rozvrhovat environmentální výchovu do větších celků. Většinou dominují krátké výchovné programy v rozsahu jedné či dvou vyučovacích hodin, které jsou často výčtem izolovaných a vzájemně nepropojených akcí.

Cílem diplomové práce je nastínit, jak se dá environmentální výchova vyučovat zajímavou, nenásilnou, hrou formou, jak ji vhodně zařadit do vyučovacích hodin, nebo do projektů školy, jak prolíná celým výchovně vzdělávacím procesem základní školy praktické. I žáci s mentálním postižením, kteří mají trvale narušené poznávací schopnosti, snížené intelektové schopnosti a schopnosti přizpůsobovat se požadavkům

svého okolí jsou, schopni pochopit co je pro přírodu a naši společnost dobré a jak mohou pomáhat.

V diplomové práci je prezentováno průřezové téma Environmentální výchova a vzdělávací oblast Člověk a svět práce na základní škole praktické. V teoretické části jsou vyjmenovány závazné kurikulární dokumenty, kterými se řídí vzdělávání mentálně postižených žáků. V praktické části je průřezové téma Environmentální výchova prezentováno plněním konkrétních úkolů v rámci celoročního environmentálního projektu, který je propojen se ŠVP „Slunce svítí všem“ a je realizován v Základní škole praktické Most. Projekt během celého školního roku propojuje jednotlivé vyučovací předměty. Další samostatnou částí diplomové práce je využití průřezového tématu Environmentální výchova v oblasti Člověk a svět práce v měsíčním projektu zaměřeném na třídění a využití odpadů.

V diplomové práci jsou poskytovány informace pedagogům, kteří se zajímají o výuku environmentální výchovy. Ta je zařazována do výuky formou projektů a aktivit, které jsou realizovány ve velké míře v přírodě, mimo učebnu. Pokud jsou realizovány v učebně, předchází jim práce v terénu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. EKOLOGIE, ENVIRONMENTALISTIKA, ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Na začátku práce jsou nastíněny a objasněny základní pojmy.

1.1 Ekologie

Pojem ekologie může být chápán dvěma hlavními způsoby. První a starší význam tohoto slova pochází z 19. století, kdy ho roku 1866 poprvé použil a definoval německý biolog Ernest Haeckel. Ekologie podle něj označuje vědu, která se zabývá vztahem organismů k vnějšmu prostředí, což je jak neživé okolí, tak i ostatní organismy ať už stejného nebo jiného druhu. Druhý význam slova ekologie je o něco širší a vyjadřuje celkový přístup k přírodě, je to vlastně ochrana životního či přírodního prostředí. Ekologie patří mezi základní biologické disciplíny a je vědou interdisciplinární. Předmětem zkoumání ekologie jsou ekosystémy a procesy, které v přírodě probíhají.¹

Ekosystém je funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase. Zákon č. 17/92 sb. §3²

Ekologií – ochranou životního prostředí se zabývají ekologické občanské iniciativy (hnutí), sdružující lidi nazývající se například „ekologičtí aktivisté“ nebo „ekologisté“, kteří se snaží chránit naši Zemi a prosazují šetrný přístup k přírodě. Mezi nejznámější světové ekologické iniciativy patří například Greenpeace, u nás jsou jeho obdobou hnutí Duha, Děti Země nebo Přátelé přírody. Jmenovaná hnutí prosazují

¹ *Portál nazeleno.cz* [online], [cit. 2012-03-08]. Dostupné na WWW:< <http://www.nazeleno.cz/ekologie.dic> >.

² MÁCHAL, Aleš, HUSTÁK, Josef, *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno : Rezekvítek, 1997. s. 16.

ekologická řešení, která mají přispět k vytváření a udržení zdravého životního prostředí.³

1.2 Environmentalistika

Je obor, který využívá poznatků různých vědních oborů ekologie, chemie, fyziky, ekonomie a zkoumá vzájemné působení člověka a ekosystémů, zabývá se tedy i prevencí znečišťování životního prostředí, nápravou vzniklých škod a nežádoucích zásahů. Environmentalistika zahrnuje také ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, nakládání s energiemi, péči o zdraví lidské populace apod.

Nezbytnou součástí environmentálního vzdělávání je studium životního prostředí prostřednictvím jednotlivých vědních oborů a schopnost nadhledu a vize. Působení člověka na životní prostředí bylo zprvu zkoumáno izolovaně. Popisoval a modeloval se vliv činností na jednotlivé složky životního prostředí, např. vodní zdroje, ovzduší, ale ucelený pohled na životní prostředí jako propojený celek se všemi vztahy uvnitř i vně se vyvinul až později. Pozornost byla obrácena spíše k řešení následků, než k identifikaci, pochopení a odstranění příčin. Postupně se dospělo k názoru, že ochrana životního prostředí je záležitostí, že třeba deklarovat nejen zájem států, ale i celého lidstva. Environmentalistikou rozumíme nejen zkoumání vzájemného působení člověka a ekosystémů, ale i snahu o predikci budoucího vývoje.⁴

1.3 Environmentální výchova

Vlivem poznatků environmentálně zaměřených oborů a stále se zvyšujícího antropogenního působení na přírodu, začala vystupovat potřeba environmentální výchovy. Na mezinárodním fóru byl její obsah definován mezinárodní konferencí o biosféře UNESCO (Paříž 1968) a dále upřesňován celosvětovým programem IEEP

³ *Portál nazeleno.cz* [online], [cit. 2012-03-08]. Dostupné na WWW:<<http://www.nazeleno.cz/ekologie.dic>>.

⁴ *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [online], [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Environmentalistika>>.

organizací UNESCO a UNEP. Termín environmentální výchova se postupně prosadil i u nás.⁵

Environmentální výchova znamená výchovu k odpovědnému zacházení s životním prostředím.

Environmentální výchova je projekt nejenom náročný, ale i kontroverzní. Chce změnit postoje dětí, ovlivnit jejich chápání, hodnocení a přitom se setkávat i s těmi, kteří mají nálepky „dobré – zlé, krásné – ošklivé“ posazený jinak. Chce ovlivnit jednání, životní styl. S tím je spjata obrovská zodpovědnost.⁶

Podle Alberta Schweitzera je každá živá bytost hodná úcty a základních etických ohledů, zasahování do jejího životního příběhu je oprávněné jen v případě nutnosti. Přijímáme-li toto východisko, stává se environmentální výchova samozřejmou součástí etické výchovy člověka, umožňující jeho zařazení do společnosti.⁷

1.3.1 Cíle environmentální výchovy

Pojem „environmentální výchova“ se objevil na konferenci Mezinárodní unie ochránců přírody (IUCU) v roce 1947. Dlouhou cestou putoval a krystalizoval přes konferenci ve Stockholmu v roce 1972 a mezinárodní workshop v Bělehradě 1975 až do První mezivládní konference o environmentální výchově v roce 1977 v Tbilisi, kde bylo zformulováno, že cílem environmentální výchovy je:

- Posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech.
- Poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovedností k ochraně a zlepšování životního prostředí.
- Tvořit nové vzorce chování jednotlivců, skupin i společnosti jako celku vstřícné k životnímu prostředí.

⁵ Wikipedie – otevřená encyklopedie [online], [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:< <http://cs.wikipedia.org/wiki/Environmentalistika>>.

⁶ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova : od cílů k prostředkům*. Brno : Paido, 2007. s.9. ISBN 978-80-7315-147-8

⁷ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova : od cílů k prostředkům*. Brno : Paido, 2007. s.11. ISBN 978-80-7315-147-8

Tyto cíle si vzala za své i Česká republika a formulovala je do své oficiální současné definice environmentální výchovy a přepsala je do Metodického pokynu MŠMT z roku 2001.

Environmentální výchova získala mezi ostatními vyučovacími předměty specifické místo. V některých předmětech je cílem především získat určité znalosti (například biologie), v jiných jde spíše o určitou rámcovou formu porozumění světa (občanská výchova) a v jiných o předávání jistých žádoucích dovedností (informatika), environmentální výchova usiluje o formování znalostí, postojů a kompetencí k jednání. Proto je environmentální výchova klíčová ale i obtížně uchopitelná.⁸

Environmentální výchova je ve všech vyspělých zemích a i v České republice součástí jak základního, tak odborného a vysokoškolského vzdělávání a s některými tématy se děti seznamují už v předškolním věku.⁹

Environmentální výchově, jak ji chápeme dnes, předcházela výchova ve vztahu člověk – příroda, která vycházela z myšlenek a díla J. A. Komenského a transformovala se do myšlenky „přirozené výchovy ve shodě s přírodou“. Do školní výuky se ekologická výchova (oficiálně) dostala v roce 1990 úpravou osnov přírodovědných předmětů a tehdejšího předmětu občanská výchova.

S platností od 1. 1. 2005 byla environmentální výchova zařazena do Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání jako jedno ze šesti průřezových témat.¹⁰

⁸ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno : Paido, 2007. s.12. ISBN 978-80-7315-147-8

⁹ *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [online], [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:< http://cs.wikipedia.org/wiki/Environmentální_výchova>.

¹⁰ *EnviWiki – internetová platforma* [online], [cit. 2012-03-08]. Dostupné na WWW:< <http://www.enviwiki.cz>>.

2. KURIKULÁLNÍ DOKUMENTY

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů.

Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání rozpracovává cíle vzdělávání stanovené školským zákonem a vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, obsahy vzdělávání a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů. Pro jednotlivé obory vzdělání se vydávají rámcové vzdělávací programy, které vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP), které představují školní úroveň. Každá škola si vytváří ŠVP pro vzdělávání, pro nějž je vytvořen RVP, se kterým musí být v souladu a podle něhož se uskutečňuje vzdělávání na dané škole.¹¹

Protože práce je zaměřena na vzdělávací oblast Člověk a svět práce a průřezové téma Environmentální výchova na praktické škole, všechny odkazy se budou týkat programu pro základní vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.

¹¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

3. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ – SPECIFICKÉ PRINCIPY UPRAVUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S LEHKÝM MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM (DÁLE JEN RVP – LMP)

RVP ZV – LMP:

- je součástí RVP ZV a představuje jeho modifikaci pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením;
- respektuje sníženou úroveň rozumových schopností žáků, jejich fyzické a pracovní možnosti a předpoklady;
- vymezuje podmínky pro speciální vzdělávání žáků s LMP;
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci s LMP dosáhnout na konci základního vzdělávání;
- stanovuje cíle vzdělávání žáků s LMP;
- vymezuje vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo na úrovni, kterou by si měli žáci osvojit v průběhu základního vzdělávání;
- zařazuje jako součást základního vzdělávání průřezová témata;
- podporuje přípravu na společenské a profesní uplatnění;
- umožňuje uplatňování speciálně pedagogických metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání a míru podpůrných opatření, s jejichž pomocí mohou žáci dosahovat výsledků, které odpovídají jejich maximálním možnostem;
- stanovuje základní vzdělávací úroveň, kterou škola musí respektovat ve svém školním vzdělávacím programu.

Vzdělávací proces se přizpůsobuje úrovni psychického a fyzického rozvoje žáků. Vzhledem k variabilitě schopností a úrovni vědomostí a dovedností je nezbytné při vzdělávání uplatňovat přístupy odpovídající vývojovým a osobnostním specifickým žáků za přispění podpůrných opatření.

Rámcový vzdělávací program musí odpovídat nejnovějším poznatkům pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného. § 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 561/2004 Sb.

RVP ZV – LMP může být upravován jak podle výše uvedených hledisek, tak podle potřeb společnosti a zkušeností s realizací školních vzdělávacích programů.

Základní vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením se realizuje v základní škole nebo základní škole samostatně zřízené pro žáky s postižením a je spojeno s povinností školní docházky po dobu devíti školních let, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku § 36 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.

Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku. O odkladu školní docházky rozhoduje ředitel školy na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka, která musí být doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře § 37 zákona č. 561/2004 Sb.¹²

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

Zdravotním postižením je mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.

Zdravotním znevýhodněním je zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání. § 16 zákona č. 561/2004 Sb.

Sociálním znevýhodněním je:

- rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova
- postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu zákon č. 325/1999 Sb.¹³

¹² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

¹³ *Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn.*

Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením je zajišťováno:

- formou individuální integrace ve třídách základní školy nebo školy určené pro žáky s jiným druhem postižení podle individuálního vzdělávacího plánu
- formou skupinové integrace ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo speciální škole pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení
- v základní škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením § 3 vyhlášky č. 73/2005 Sb.¹⁴

3.1 Organizace základní školy praktické

Základní vzdělávání navazuje na výchovu v rodině a na předškolní vzdělávání. Je jedinou etapou vzdělávání, kterou povinně absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních (1. a 2. stupeň).

Vzhledem k tomu, že dítě s lehkým mentálním postižením dosahuje školní zralosti v pozdějším věku, než je tomu u ostatní populace, je dané skutečnosti přizpůsobeno i vzdělávání na 1. stupni, především v 1. období (1. – 3. ročník). Většina dětí s lehkým mentálním postižením je opožděná z hlediska sociálního, psychického a fyzického vývoje. Přejít z rodinné péče nebo předškolního vzdělávání musí být pozvolný a postupný. S ohledem na rozdílnost rozumových schopností žáků, schopnosti učení a pracovních výsledků, je třeba přistupovat ke každému žákovi individuálně, respektovat jeho možnosti a pozitivně hodnotit každý pokrok v rozvoji jeho osobnosti. V tomto období je tedy hlavním úkolem adaptace žáků na nové prostředí, nový styl práce a upevňování základních hygienických návyků a vytváření sociálních návyků.

Základní vzdělávání na 2. stupni je zaměřeno na získávání vědomostí, rozvíjení dovedností a návyků, které žáci mohou využít ke zvýšení kvality osobního života včetně profesního uplatnění. Z tohoto důvodu je ve vzdělávacím procesu žáků s lehkým mentálním postižením, na rozdíl od vzdělávání žáků bez postižení, kladen větší důraz na rozvíjení sociálních a komunikačních schopností a na vytváření praktických dovedností.

¹⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

Program je koncipován tak, aby žáci v různém pásmu lehkého mentálního postižení mohli dosáhnout co nejvyšší možné úrovně osobnostních kvalit, za podpory speciálně vzdělávacích metod a díky vyváženému působení na jejich rozvoj v oblasti kognitivní, sociální, emocionální i volní.¹⁵

3.2 Mentální postižení

Mentální postižení je postižení jedinců, při kterém dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Hloubka a míra postižení jednotlivých funkcí je u nich individuálně odlišná.¹⁶ Mentálně postižení tvoří heterogenní skupinu, která je charakteristická celou řadou odlišností. Jedinečnost a různost mentálního postižení vede část autorů k názoru, že může být tolik druhů mentálně postižených osobností, s kolika se setkáváme. Z toho vyplývá nutnost výrazně individuálního přístupu k výchově a vzdělávání mentálně postižených.¹⁷ Mentální postižení není nemoc, nýbrž stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností, které v sobě zahrnují schopnost myslet, schopnost učit se a schopnost přizpůsobovat se požadavkům svého okolí.¹⁸

Mentálně postižení tvoří jednu z nejpočetnějších skupin mezi všemi postiženými. Navíc počet osob s mentálním postižením nejen u nás, ale i v celosvětovém měřítku stále stoupá. Tento vzrůst může být do značné míry relativní a vysvětluje se jako výsledek lepší evidence mentálně postižených, i když ani dnes není jejich evidence úplná. Vzrůst počtu lidí s mentálním postižením se vysvětluje rovněž jako důsledek lepší péče pediatrů o novorozence, jejímž výsledkem je snižování novorozenecké a kojenecké úmrtnosti. Díky stále se zdokonalující lékařské péči o děti v nejranějších stadiích vývoje se zachraňují i děti, které by bez této intenzivní péče nezůstaly naživu.

¹⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

¹⁶ ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče.* Praha : Portál, 2000. s. 24 ISBN 80-717-8506-7.

¹⁷ *Speciální pedagogika psychopedie: studijní text.* [online] [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:< http://www.zsf.jcu.cz/studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/rpb/kss/specialni_pedagogika_psychopedie-opora.pdf/view?searchterm=psychopedie/>.

¹⁸ VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika.* Brno : Paido, 1998. s. 124. ISBN 80-85931-51-6.

Absolutní počet mentálně postižených v naší populaci není znám. Na základě kvalifikovaných odhadů se uvádí, že v současné době jsou mentálně postižena asi 3 % občanů, z nichž největší počet - téměř 2,6 % - připadá na lehké mentální postižení. Lidí s těžkým a hlubokým mentálním postižením je přibližně 0,1-0,2 % v populaci. Obdobné relace bývají uváděny i ve statistikách ostatních evropských zemí.

Pokud jde o jednotlivá ontogenetická období, nejvíce mentálně postižených se vykazuje ve školním věku, který klade specifické požadavky na intelekt a umožňuje průkazná srovnání úrovně rozumových schopností mezi jednotlivými žáky. V předškolním věku ještě nejsou všechny mentálně postižené děti (s výjimkou těžce a hluboce postižených) rozpoznány a evidovány. V adolescenci a ve věku dospělosti už dochází ke splývání osob s lehčím mentálním postižením s ostatní populací a ti mentálně opoždění, kteří se úspěšně zařadili do sociálních vztahů, už za mentálně postižené zpravidla nebývají považováni. Mentální postižení je desetkrát běžnější než mozková obrna a postihuje dvacetpětkrát více lidí než slepota.¹⁹

3.2.1 Klasifikace mentálního postižení

WHO (Světová zdravotnická organizace) upravila na svém zasedání v Ženevě roku 1992 v rámci 10. revize mezinárodní klasifikace nemocí i kategorii mentálního postižení. Tato klasifikace dělí MP do šesti základních kategorií:

F 70 - Lehké mentální postižení (IQ 50 – 69)

F 71 - Středně těžké mentální postižení (IQ 35 – 49)

F 72 - Těžké mentální postižení (IQ 21 – 34)

F 73 - Hluboké mentální postižení (IQ nižší než 20)

F 78 - Jiné mentální postižení

F 79 - Nespecifikované mentální postižení

¹⁹ *Specializační studium výchovného poradenství PedFUK* [online], [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:< <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/mentalniretardace.html>>.

Při stanovení úrovně inteligence mluvíme o mentálním postižení při hodnotách inteligenčního koeficientu nižší než 70.

IQ = vyjadřuje vztah mezi tzv. mentálním věkem (tj. věkem vyjadřovaným úlohami, jež v určitém věku zvládne normálně vyvíjející se dítě) a věkem skutečným (chronologickým)

IQ zavedl do psychologie roku 1922 W. Stern.

Vypočítává se podle vzorce $IQ = \text{mentální věk} \times 100 / \text{skutečný věk}$.

Mentální postižení může vzniknout ve třech obdobích:

- prenatalním (před narozením dítěte) - kvůli infekci matky během těhotenství, jejímu špatnému životnímu stylu, úrazu
- perinatálním (během porodu nebo těsně po něm) - porod může být protrahovaný (dlouhotrvající), může dojít k hypoxii plodu, tedy k nedostatku kyslíku atd.
- postnatálním (po porodu do 2 let věku dítěte) - infekce, úrazy, záněty mozku, těžká žloutenka, špatná výživa

Svou roli zde hraje i dědičnost a specifické genetické příčiny jako například chromozomální aberace, která způsobuje Downův syndrom.²⁰

3.3 Žáci s lehkým stupněm mentálního postižení.

Lehké mentální postižení: (IQ 50 – 69) Postižení dovedou v nejlepším případě uvažovat na úrovni dětí středního školního věku. Respektují některá pravidla logiky, ale nejsou schopni uvažovat abstraktně, i v jejich verbálním projevu chybí většina abstraktních pojmů, užívají jen konkrétní označení. Lehce mentálně postižení si osvojují mluvu opožděně, ale většinou dosáhnou schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě, udržovat konverzaci a podrobit se klinickému rozhovoru. Většina z nich také dosáhne úplné nezávislosti v osobní péči (jídlo, mytí, oblékání, hygienické návyky) a v

²⁰ *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [online], [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mentální_retardace>.

praktických a domácích dovednostech, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší.²¹

Hlavní potíže se obvykle projevují při teoretické práci ve škole. Mnozí postižení mají specifické problémy se čtením a psaním.

Lehce mentálně postiženým může velmi pomoci výchova a vzdělávání zaměřené na rozvíjení jejich dovedností a kompenzování nedostatků. Většinu jedinců na horní hranici lehkého mentálního postižení lze zaměstnat prací, která vyžaduje spíše praktické než teoretické schopnosti, včetně nekvalifikované nebo málo kvalifikované manuální práce. V sociokulturním kontextu, kde se klade malý důraz na teoretické znalosti, nemusí mírný stupeň postižení působit žádný problém. Důsledky postižení se však projeví, když je postižený také značně emočně a sociálně nezralý, např. není schopen vyrovnat se s požadavky manželství nebo výchovy dětí, obtížně se přizpůsobuje kulturním tradicím a očekáváním. Obecně jsou behaviorální, emocionální a sociální potíže lehce mentálně postižených bližší problémům jedinců s normální inteligencí, než specifickým problémům středně a těžce postižených. U osob s lehkým mentálním postižením se mohou v individuálně různé míře projevit i přidružené chorobné stavy, jako je autismus a další vývojové poruchy, epilepsie, poruchy chování nebo tělesná postižení.²²

Typickým znakem poznávacích schopností mentálně postižených je omezenější potřeba zvědavosti a preference podnětného stereotypu. Mentálně postižení jedinci obvykle bývají pasivnější a více závislí na zprostředkování informací jinými lidmi. Orientace v běžném prostředí je pro ně mnohem náročnější, protože hůře rozlišují významné a nevýznamné znaky jednotlivých objektů a situací a hůře chápou i jejich vzájemné vztahy.²³

Každý mentálně postižený je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se však u většiny z nich projevují (ve větší či menší míře) společné znaky, jejichž modifikace závisí na hloubce a rozsahu mentální retardace, na míře postižení

²¹ *Klasifikace mentální retardace*. [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=623>>.

²² ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha : Portál, 2000. s. 27. ISBN 80-717-8506-7.

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2008. s. 292. ISBN 978-80-7367-414-4

jednotlivých psychických funkcí a na rovnoměrnosti psychického vývoje v rámci mentálního postižení.²⁴

3.4 Vzdělávání žáků s mentálním postižením

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem. Vzdělávání žáků s diagnózou lehké mozkové postižení se uskutečňuje v základní škole praktické.²⁵

Do základní školy praktické jsou vřazováni žáci, kteří nejsou schopni zvládnout požadavky klasické základní školy, a to žáci s různým stupněm mentálního postižení, s kombinovaným postižením (nejčastěji mentálním a tělesným či řečovým), děti s poruchou autistického spektra, epilepsií, poruchami chování, zdravotním oslabením a děti, které jsou v péči psychiatra.

Hlavním posláním výuky školy je příprava žáků pro praktický život, a to rodinný, občanský i profesní. Tomuto cíli jsou přizpůsobeny osnovy i metody práce ve všech předmětech. Vzdělávací program základní praktické školy je otevřený a pružný systém, obsah učiva lze rozšířit či redukovat, tak aby bylo možné respektovat na základě speciálně pedagogické diagnostiky různé individuální pracovní tempo, individuální schopnosti a zvláštnosti žáků. Žák, který nezvládá učivo daného předmětu, může být vyučován podle individuálně vzdělávacího plánu.

Cílem je příprava žáků na zapojení, případně úplnou integraci do běžného života. Na základní škole praktické jsou obdobné předměty jako na běžných základních školách, donedávna s výjimkou cizích jazyků (ty byly vyučovány jako nepovinný předmět), dnes se již i na základní škole praktické vyučuje od 6. třídy cizí jazyk.

Důraz je kladen na velký počet hodin praktických činností a hodin tělesné výchovy.

Školy jsou devítileté.

²⁴ ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha : Portál, 2000. s. 24 ISBN 80-717-8506-7.

²⁵ Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn.

Pro vzdělávání je třeba vytvořit optimální podmínky, které vyžadují především přátelskou atmosféru a takové pracovní klima, aby žáci školu rádi navštěvovali, nebáli se případných neúspěchů a v rámci svých možností dosáhli základního vzdělání.

V současné době se řídí základní škola praktická podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.²⁶

3.5 Didaktické zásady

Mentální postižení je jistým omezujícím a limitujícím faktorem ve vývoji jedince. Pokud ale mentálně postiženým budou nabídnuty vhodné, přiměřené podněty, dosáhneme rozvoje všech psychických procesů, celé osobnosti žáka a lepší orientaci mentálně postižených v životě a životních situacích.

U mentálně postižených platí ve větší míře dodržování a uplatňování didaktických zásad. Tak jsou nazývány zákonitosti, podle kterých má probíhat vyučování. Mezi nejdůležitější patří zásada názornosti. V dnešní době existuje široká nabídka pomůcek a učitelé jich mají k dispozici velký výběr. Nejcennější je ale pro žáka konkrétní praktická zkušenost. Mentálně postižený žák má silnou vazbu na konkrétní a aktuální situace. Proto nesmí být opomíjeny vycházky s různým zaměřením, exkurze, výlety a všechny aktivity, při kterých žák získá prožitek reálné situace. Zásadu uvědomělosti a aktivity realizuje učitel tím, že žáka motivuje pro práci ve škole. Je důležité, aby si žáci uvědomili, že poznatky, které získají ve škole, mohou použít i mimo školu, v běžném životě i při každodenních situacích. Motivace pak vystupuje jako aktivizační činitel. Pokud jsou žákovi informace poskytovány hravou, zábavnou formou bude se jednat o silný motivační faktor. Žáci základní školy praktické mají nestejnou úroveň schopností, dovedností, pocházejí z různého prostředí, a proto by měl učitel uplatnit zásadu individuálního přístupu. Ta by se měla opírat o dokonalou znalost osobnosti žáka. S tím souvisí i uplatnění zásady přiměřenosti. Učitel by měl určit takový způsob práce, který žáky přiměřeně zatěžuje a odpovídá jejich možnostem. Pokud by učitel zvolil způsob

²⁶ *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [online], [cit. 2012-02-09]. Dostupné na WWW:<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mentální_retardace>.

práce nepřiměřeně jejich možnostem, žáci by o práci ztratili zájem. Je důležité, aby se žák naučil řešit problémy malé – v nejbližším okolí, později může (a možná i zvládne) řešit problémy větší – vzdálenější. Přetěžování žáků množstvím informací vede k rychlému zapomínání.

Při osvojování vědomostí a dovedností by měl učitel dbát na to, aby učivo bylo podáváno v logickém uspořádání, aby navazovalo na zkušenosti žáka a tím se vytvářely podmínky pro nové poznatky, které buduje na základě interakcí se svým okolím. Tím je splněna zásada soustavnosti. Pokud by učitel nedodržoval tento princip, žák si vytvoří izolované vědomosti, které sice dokáže verbálně reprodukovat, ale nechápe jejich smysl, unikají mu vztahy a souvislosti, neví, jakým způsobem uplatnit nový poznatek v životě mimo školu. U žáků s lehkým mentálním postižením se s většími obtížemi vytvářejí podmíněné spoje. Proto je kladen důraz na zásadu trvalosti zapamatování nových poznatků. Velkou pozornost je nutné věnovat dostatečnému a kvalitně připravenému opakování, které zajistí trvalost vytvořených spojů. Zapamatování je ovlivněno subjektivním vztahem žáka k učivu – žák si pamatuje především to, co je pro něj osobně významné. K trvalému osvojení učiva je velmi důležitá aktivita a samostatná práce žáků. Citový prožitek vzbudí u dětí zvědavost. Být při tom, zažít to osobně je lepší a zajistí to trvalejší zapamatování než jen slyšet něco zprostředkovaně (například metodou vyprávění).

Ve vyučovacím procesu je nutno uplatňovat všechny zásady současně, komplexně, v jejich vzájemné nerozlučné jednotě, protože účinnost každé z nich je podmíněna současným působením všech ostatních.²⁷

Výchova a vzdělávání lidí s mentálním postižením se považuje za celoživotní proces, charakterizovaný nutností stálého opakování, prohlubování znalostí a dovedností.

Smyslem a cílem vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením je jejich vybavení souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná a umožní jim efektivně a odpovídajícím způsobem jednat v různých situacích. Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý a složitý a postupně se vytváří v průběhu života. Úroveň klíčových kompetencí, které žáci dosáhnou na konci základního

²⁷ HLADÍLEK, Miroslav. *Úvod do didaktiky*. Praha : Vysoká škola J.A. Komenského s.r.o., 2004. s. 24. ISBN 80-86723-07-0.

vzdělávání, nelze ještě považovat za konečnou, ale získané klíčové kompetence tvoří důležitý základ pro celoživotní učení žáka, jeho vstup do života a do pracovního procesu. Ve výčtu a obecné formulaci odpovídají klíčové kompetence stanovené v RVP ZV – LMP požadavkům základního vzdělávání. Jejich vytváření musí důsledně respektovat individuální zvláštnosti, schopnosti a možnosti žáků.

Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení by měl směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.²⁸

²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

4. VZDĚLÁVACÍ OBLASTI

Vzdělávací obsah základního vzdělávání žáků s LMP je ve shodě s RVP ZV, rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Vzdělávací oblast je v úvodu vymezena Charakteristikou vzdělávací oblasti, která vyjadřuje postavení a význam v základním vzdělávání a charakterizuje vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů. Dále je v této části naznačena návaznost mezi vzdělávacím obsahem 1. stupně a 2. stupně základního vzdělávání.

Na charakteristiku navazuje Cílové zaměření vzdělávací oblasti. Tato část vymezuje, k čemu je žák prostřednictvím vzdělávacího procesu veden, aby postupně dosahoval klíčových kompetencí.

Praktické propojení vzdělávacího obsahu s klíčovými kompetencemi je dáno tím, že si škola na základě cílového zaměření vzdělávací oblasti stanovuje ve ŠVP vzdělávací strategii vyučovacích předmětů (vymezuje vzdělávací příležitosti, konkrétní učivo a činnosti jako prostředky vedoucí ke snaze o dosažení očekávaných výstupů).

Vzdělávací oblast je koncipována tak, aby respektovala sníženou úroveň rozumových schopností žáků a svými konkrétními cíli a vzdělávacím obsahem podporovala především poznávací a komunikační schopnosti, zájmy a potřeby žáků a rozvíjela tak jejich osobnost.

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je přizpůsoben schopnostem a možnostem žáků a tvoří očekávané výstupy a učivo na 1. a 2. stupni základního vzdělávání. První stupeň je členěn na 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (4. – 5. ročník).

Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a využitelné v běžném životě. Vymezuji předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo k získávání klíčových kompetencí. Na rozdíl od RVP ZV jsou v RVP ZV – LMP formulovány odlišně, neboť není možné předem předvídat ani definovat, co je žák s lehkým mentálním postižením schopen v určitém věku zvládnout tak, aby daný výstup byl ověřitelný. Proto mají očekávané výstupy v RVP ZV – LMP podmíněnou formulaci a vyjadřují záměr pedagogického působení.

V souladu s RVP ZV jsou očekávané výstupy stanoveny na konec 3. ročníku (1. období), na konec 5. ročníku (2. období) a na konec 9. ročníku.

Učivo v RVP ZV – LMP je v rozsahu, který odpovídá snížené rozumové kapacitě žáků. Je strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů. Učivo takto vymezené je doporučeno školám k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se učivo stává závazné.²⁹

4.1 Člověk a svět práce

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce je jednou ze stěžejních vzdělávacích oblastí v základním vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Zahrnuje široké spektrum nejen manuálních činností, ale i činností rozvíjejících klíčové kompetence, které vedou žáky k získání souboru vědomostí, základních pracovních dovedností a návyků v různých oblastech lidské činnosti. Cíleně se zaměřuje a systematicky ovlivňuje rozvíjení komunikačních, motorických a tvořivých schopností, zmírňuje motorické poruchy, zdokonaluje kognitivní funkce, stimuluje řeč a myšlení. Vede žáky k pozitivnímu vztahu k práci a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků, k

²⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

budoucímu pracovnímu zařazení a k uplatnění v dalším životě a integraci ve společnosti.

U žáků s lehkým mentálním postižením trvá nácvik běžných dovedností a utváření návyků mnohem delší dobu než u žáků bez postižení, a proto je nutné s nácvikem začít co nejdříve. Z tohoto důvodu je této vzdělávací oblasti určena vyšší hodinová dotace.

Žáci se učí pracovat samostatně i v týmu a vážit si práce své i druhých. Seznamují se s různými materiály, s funkcí a užíváním vhodných pomůcek a nářadí. Vzdělávací oblast je realizována v průběhu celého základního vzdělávání od prvního do devátého ročníku.

Obsah vzdělávací oblasti je rozdělen na prvním stupni na čtyři tematické okruhy

- Práce s drobným materiálem
- Práce montážní a demontážní
- Pěstitelské práce
- Příprava pokrmů

a do sedmi tematických okruhů na druhém stupni

- Práce s technickými materiály
- Práce s ostatními materiály
- Práce montážní a demontážní
- Pěstitelské práce a chovatelství
- Provoz a údržba domácnosti
- Příprava pokrmů
- Svět práce

Ve všech tematických okruzích jsou žáci soustavně vedeni k dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci. Výběr a způsob realizace jednotlivých tematických okruhů závisí na podmínkách a možnostech školy a schopnostech žáků. Učivo celé

vzdělávací oblasti je určeno všem žákům, tedy chlapcům i dívkám. Tematický okruh Svět práce je určen pro 8. a 9. ročník.³⁰

4.1.1. Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k:

- rozvoji motoriky, získání základních manuálních zručností a vytváření pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí
- pozitivnímu vztahu k práci a jejím výsledkům
- porozumění pojmům, návodům, orientaci v jednoduché technické dokumentaci, zvládnutí pracovních postupů a dovednosti řešit nejrůznější praktické situace
- práci v kolektivu a odpovědnosti za své i společné výsledky práce
- osvojení dovedností při používání a zacházení s vhodně zvolenými nástroji, pomůckami a drobným nářadím
- přesnosti, systematičnosti a vytrvalosti při plnění pracovních úkolů
- poznání pracovních činností, které napomáhají vytváření možných zálib a využití volného času
- orientaci v různých oborech lidské činnosti a osvojení potřebných poznatků a dovedností pro uplatnění při volbě povolání a společenském uplatnění
- dodržování hygienických a bezpečnostních pravidel při práci

³⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

5. PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

Průřezová témata jsou novým prvkem ve vzdělání a jejich obsah reflektuje aktuální problémy současného světa. Zdůrazňují multikulturní, demokratický, globální a proevropský aspekt výchovy a vzdělávání. Přispívají k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji žáka, k získání základní úrovně mediální gramatiky a vnímání důležitosti environmentální problematiky. Procházejí napříč vzdělávacími oblastmi, propojují vzdělávací obsahy různých oborů a umožňují přistupovat ke vzdělávacímu obsahu komplexně. Jsou důležitým formativním prvkem a podílejí se na utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Smyslem průřezových témat není jen doplňovat vzdělávací obsah vyučovacích předmětů, ale otevřít žákům další perspektivy poznání a umožnit jim získat zkušenosti, které využijí v každodenním životě. Poskytují příležitost pro individuální rozvoj a uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou komunikaci a spolupráci. Mohou působit na celkovou atmosféru školy a na utváření vzájemných vztahů. Přispívají k rozvoji osobnosti žáka a to nejen jeho vědomostí, dovedností a schopností, ale zejména jeho postojů a hodnot.

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova³¹

³¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

5.1 Environmentální výchova

Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. Umožňuje sledovat a uvědomovat si vztahy mezi člověkem a prostředím. Vede jedince k účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.

Na realizaci průřezového tématu se podílí většina vzdělávacích oblastí. Postupným propojováním, rozšiřováním, upevňováním i systematizací vědomostí a dovedností získávaných v těchto oblastech umožňuje Environmentální výchova utváření integrovaného pohledu. Každá z oblastí má svůj specifický význam v ovlivňování racionální stránky osobnosti i ve vlivu na stránku emocionální a volně aktivní. Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět poskytuje průřezové téma ucelený elementární pohled na okolní přírodu i prostředí. Učí pozorovat, citlivě vnímat a hodnotit důsledky jednání lidí, přispívá k osvojování si základních dovedností a návyků aktivního, odpovědného přístupu k prostředí v každodenním životě. V maximální míře využívá přímých kontaktů žáků s okolním prostředím a propojuje rozvíjení myšlení s výrazným ovlivňováním emocionální stránky osobnosti jedince. Ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda zdůrazňuje pochopení objektivní platnosti základních přírodních zákonitostí, souvislostí od nejméně složitých ekosystémů až po biosféru jako celek, postavení člověka v přírodě a komplexní funkce ekosystémů ve vztahu k lidské společnosti, tj. pro zachování podmínek života, pro získávání obnovitelných zdrojů surovin a energie i pro mimoprodukční hodnoty (inspiraci, odpočinek). Klade základy systémového přístupu zvýrazňujícího vazby mezi prvky systémů, jejich hierarchické uspořádání a vztahy k okolí. Ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost odkrývá téma souvislosti mezi ekologickými, technicko-ekonomickými a sociálními jevy s důrazem na význam preventivní obezřetnosti v jednání a další principy udržitelnosti rozvoje. Ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví se téma dotýká problematiky vlivů prostředí na vlastní zdraví i na zdraví ostatních lidí. V souvislosti s problémy současného světa vede k poznání důležitosti péče o přírodu při organizaci masových sportovních akcí. Ve vzdělávací

oblasti Informační a komunikační technologie umožňuje průřezové téma aktivně využívat výpočetní techniku při zjišťování aktuálních informací o stavu prostředí. Vzdělávací oblast Umění a kultura poskytuje environmentální výchově mnoho příležitostí pro zamýšlení se nad vztahy člověka a prostředí, k uvědomování si přírodního i sociálního prostředí jako zdroje inspirace pro vytváření kulturních a uměleckých hodnot a přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí. Propojení tématu se vzdělávací oblastí Člověk a svět práce se realizuje prostřednictvím konkrétních pracovních aktivit ve prospěch životního prostředí. Umožňuje poznávat význam a role různých profesí ve vztahu k životnímu prostředí.³²

5.2 Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí
- vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožování
- přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa
- umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí
- poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí
- ukazuje modelové příklady jednání, která jsou žádoucí i nežádoucí z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje
- napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni
- seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti

³² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

- učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů
- učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty
- vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů
- vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti
- podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí
- přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí
- vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví³³

5.3 Tematické okruhy průřezového tématu

Environmentální výchova je členěna do tematických okruhů, které umožňují celistvé pochopení problematiky vztahů člověka k životnímu prostředí. Vede žáky k uvědomění si základních podmínek života a odpovědnosti současné generace za život v budoucnosti.

- ekosystémy – les (les v našem prostředí, význam lesa); pole (význam, změny okolní krajiny vlivem člověka, způsoby hospodaření na nich, pole a jejich okolí); vodní zdroje (lidské aktivity spojené s vodním hospodářstvím, důležitost pro krajinnou ekologii); moře (druhová odlišnost, význam pro biosféru, mořské řasy a

³³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

kyslík, cyklus oxidu uhličitého) a tropický deštný les (porovnání, druhová rozmanitost, ohrožování, globální význam a význam pro nás); lidské sídlo – město – vesnice (umělý ekosystém, jeho funkce a vztahy k okolí, aplikace na místní podmínky); kulturní krajina (pochopení hlubokého ovlivnění přírody v průběhu vzniku civilizace až po dnešek)

- základní podmínky života – voda (vztahy vlastností vody a života, význam vody pro lidské aktivity, ochrana její čistoty, pitná voda ve světě a u nás, způsoby řešení); ovzduší (význam pro život na Zemi, ohrožování ovzduší a klimatické změny, propojenost světa, čistota ovzduší u nás); půda (propojenost složek prostředí, zdroj výživy, ohrožení půdy, rekultivace a situace v okolí, změny v potřebě zemědělské půdy, nové funkce zemědělství v krajině; ochrana biologických druhů (důvody ochrany a způsoby ochrany jednotlivých druhů); ekosystémy; energie (energie a život, vliv energetických zdrojů na společenský rozvoj, využívání energie, možnosti a způsoby šetření, místní podmínky); přírodní zdroje (zdroje surovinové a energetické, jejich vyčerpatelnost, vlivy na prostředí, principy hospodaření s přírodními zdroji, význam a způsoby získávání a využívání přírodních zdrojů v okolí)
- lidské aktivity a problémy životního prostředí – zemědělství a životní prostředí, ekologické zemědělství; doprava a životní prostředí (význam a vývoj, energetické zdroje dopravy a její vlivy na prostředí, druhy dopravy a ekologická zátěž, doprava a globalizace); průmysl a životní prostředí (vliv průmyslu na prostředí, zpracovávané materiály a jejich působení); odpady a hospodaření s odpady (odpady a příroda, principy a způsoby hospodaření s odpady, druhotné suroviny); ochrana přírody a kulturních památek (význam ochrany přírody a kulturních památek; ochrana přírody při masových sportovních akcích – zásady MOV); změny v krajině (krajina dříve a dnes, vliv lidských aktivit, jejich reflexe a perspektivy); dlouhodobé programy zaměřené k růstu ekologického vědomí veřejnosti a akce typu (Den životního prostředí OSN, Den Země apod.)
- vztah člověka k prostředí – naše obec (přírodní zdroje, jejich původ, způsoby využívání a řešení odpadového hospodářství, příroda a kultura obce a její ochrana, zajišťování ochrany životního prostředí v obci – instituce, nevládní organizace, lidé); náš životní styl (spotřeba věcí, energie, odpady, způsoby jednání a vlivy na

prostředí); aktuální (lokální) ekologický problém (příklad problému, jeho příčina, důsledky, souvislosti, možnosti a způsoby řešení, hodnocení, vlastní názor, jeho zdůvodňování a prezentace); prostředí a zdraví (rozmanitost vlivů prostředí na zdraví, možnosti a způsoby ochrany zdraví); nerovnoměrnost života na Zemi (rozdílné podmínky prostředí a rozdílný společenský vývoj na Zemi) ³⁴

³⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání : příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

PRAKTICKÁ ČÁST

6. PROJEKTOVÁ VÝUKA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY V OBLASTI ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE PRAKTICKÉ

Stěžejní částí diplomové práce je tato kapitola, která je zaměřena na zařazení environmentální výchovy do vyučovacího procesu s použitím netradičních forem práce – projektů (projektová metoda) a na pozorování žáků při plnění jednotlivých aktivit. Bude sledováno nejen to, zda jsou aktivity pro žáky zajímavé, poučné, ale hlavní cíl bude zaměřen na to, zda aktivity ovlivňují ekologické myšlení žáků, zda žáci získané vědomosti a dovednosti umí používat v běžném životě, zda se stávají součástí jejich chování a jednání. Dále budou pozorovány a porovnávány vědomosti a dovednosti žáků na začátku školního roku – na začátku projektu a na konci školního roku – po absolvování celoročních aktivit.

K dosažení cíle diplomové práce byly stanoveny tyto pracovní hypotézy.

- Celoroční projekty zaměřené na ekologii ovlivňují chování žáků v postoji k životnímu prostředí.
- Environmentální výchova umožňuje prostupnost všemi tématy osnov.
- V praktických činnostech témata EV upevňují základy ekologie.
- Projekty je možné využívat opakovaně, slouží jako pomůcka a návod k dalšímu rozšíření.

V práci bylo použito metody pozorování a projektové metody.

Metoda pozorování se řadí mezi vědecké metody, které nám dávají možnost sledovat vývoj a změny určitého jevu, který je závislý na vnějších podmínkách. Měla by ovšem splňovat dané podmínky. Pozorování by mělo být dobře naplánované, cílevědomé a přesně vymezené, nemělo by být chaotické a nesystematické.

Projektové vyučování (projektová metoda) je pojem, který se často zmiňuje v souvislosti se zaváděním inovativních a moderních metod vzdělávání. Projektové vyučování není novou metodou. Již koncem 19. století se objevuje v USA (J. Deweye), u nás ve 30. letech 20. století (S. Velinský, R. Žanta).

Projektová metoda je cílevědomá, promyšlená, organizovaná. Je intelektuální (teoretická) i praktická. Vyhovuje potřebám a zájmům žáků. Je koncentrována kolem základního tématu. Komplexně ovlivňuje žákovu osobnost. Vyžaduje od žáka převzetí odpovědnosti za vlastní učení. Je především záležitostí žáků, pedagog je především v roli partnera. Nabízí celistvé poznání, zkoumá problém z různých úhlů pohledu. Má praktické zaměření a směřuje k upotřebení v životě. Výsledek projektu posiluje smysl učení. Je založen na týmové spolupráci. Propojuje život školy se životem obce, širší veřejnosti. Projektová metoda nabízí velmi mnoho realizačních variant, nástrojů, výstupů. Projektová metoda posiluje motivaci žáků a učí je důležitým životním dovednostem: spolupracovat, řešit problémy, tvořit, hledat informace, formulovat názory.³⁵

6.1 Seznámení s prostředím realizace projektů

Základní škola speciální, Základní škola praktická a Praktická škola Most má dlouholetou tradici. V 80. letech 20. století musela i ona spolu se starým městem ustoupit těžbě hnědého uhlí a ze starého Mostu se přestěhovat. V září roku 1979 začal první školní rok v nové budově. Zde se škola nachází dodnes. V současnosti patří svou velikostí, počtem tříd a žáků k největší v regionu.

Ve školním vzdělávacím programu „Slunce svítí všem“ učebním dokumentu pro základní školu praktickou se píše: „Součástí školy je základní škola speciální s 67 žáky, základní škola praktická se 179 žáky, Praktická škola s 18 žáky a přípravný stupeň speciální školy s 6 žáky.

Ve škole je 31 tříd (12 tříd ZŠ speciální, 16 tříd ZŠ praktická, 2 třídy Praktické školy a 1 třída přípravný stupeň ZŠS).

³⁵ *Projektové vyučování*. [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.projektovavyuka.cz/AboutProjects.aspx>>.

Škola se nachází nedaleko centra města, dostupná městskou hromadnou dopravou, má vlastní parkoviště s určenými místy pro zdravotně postižené a je zcela bezbariérová.

Každá třída má svou kmenovou třídu, třídy jsou vybaveny jednomístnými nastavitelnými lavicemi a židličkami. Třídy jsou rozděleny na část učební, část relaxační a komunikační koutek. V autistických třídách jsou navíc boxy pro jednotlivé žáky sloužící k samostatné práci. Dále má škola společnou relaxační učebnu, která slouží i k výuce předmětu tělesná a hudební výchova; 3 PC učebny s připojením na internet; cvičnou kuchyňku; tři dílny na pracovní vyučování s vybavením; keramickou dílnu vybavenou keramickou pecí a keramickým kruhem; multimediální učebnu spojenou s hudebnou; tělocvičnu velkou a malou relaxační; školní hřiště především pro míčové hry, běh na krátké tratě a dva stoly na stolní tenis; skleník a školní zahradu; kinosál pro 250 žáků s velkoplošnou televizí; žákovskou a učitelskou knihovnou. Prostory školy jsou zcela vyhovující pro pohyb a pobyt žáků mentálně i tělesně postižených (bezbariérový přístup, výtah, schodolez). Škola má velkou vstupní halu, která je prostorná a využívá se především na společné akce školy, zejména na výstavky pro žáky i veřejnost. Interiér celé školy je vyzdoben aktuálními žákovskými pracemi, které prezentují život školy.

Ve škole se vzdělávají žáci se zdravotním postižením různého stupně a rozsahu – s mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým postižením, s vadami řeči, s postižením autistického spektra a souběžným postižením více vadami. Dále žáci se zdravotním znevýhodněním – zdravotně oslabení, dlouhodobě nemocní, kteří vyžadují zohlednění při vzdělání a žáci se sociálním znevýhodněním – z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy.

Celkem je ve škole 270 žáků, integrováno je 53 žáků s mentálním + jiným postižením.

Sluchově postižených je 8, zrakově postižený je 1 žák (3 žáci mají kombinované postižení), tělesně postižených je 14, poruchu autistického spektra má 22 žáků a 5 žáků má řečové postižení. K těmto integrovaným žákům máme 16 asistentů pedagoga + 3 asistenty od ÚP v Mostě na VPP.“

6.1.1 Popis projektů

Environmentální výchova prostupuje všemi vzdělávacími oblastmi. Každá oblast má svůj specifický význam a každá oblast environmentální výchovu chápe podle svých hledisek a svého zaměření.

Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět je environmentální výchova realizována konkrétními pracovními aktivitami ve prospěch životního prostředí.

V diplomové práci bude oblast Člověk a svět práce s průřezovým tématem Environmentální výchova prezentována ve dvou projektech – celoročním projektem „Les ve škole, škola v lese“ a měsíčním projektem „Třídíme odpady“.

Při celoročním projektu „Les ve škole, škola v lese“ se budou realizovat tyto tematické okruhy:

- Ekosystém – les
- Základní podmínky života – rekultivace a situace v okolí
- Lidské aktivity a problémy životního prostředí – odpady, hospodaření s odpady, ochrana přírody
- Vztah člověka k prostředí – naše obec (příroda obce)

V měsíčním projektu „Třídíme odpady“ se bude realizovat tematický okruh:

- Lidské aktivity a problémy životního prostředí – odpady, hospodaření s odpady, druhotné suroviny

7. CELOROČNÍ PROJEKT ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY „LES VE ŠKOLE, ŠKOLA V LESE“

Cílem projektu „Les ve škole, škola v lese“ bude u žáků navodit pozitivní vztah ke zvířatům, rostlinám, přírodě a tím ovlivnit jejich postoj k aktivní ochraně celé přírody.

Cílem projektu bude formovat pozitivní chování a jednání žáků, vést žáky ke schopnosti pozorovat, vnímat, seznamovat se a formulovat své názory, spolupracovat s ostatními spolužáky, aktivně zapojovat žáky do smysluplného problému současného světa.

Projekt bude navozovat ve třídě příjemnou atmosféru, třída se má stát místem bezpečí, místem, kam budou žáci rádi chodit, kde budou zažívat příjemné prožitky.

Dalším cílem projektu bude rozvíjení estetického cítění, učení se smyslu pro krásu. Projekt má vést žáky k zodpovědnosti k přiděleným úkolům a i k zodpovědnosti za sebe.

Z těchto cílů, které mají charakter jako dlouhodobé, budou vycházet cíle dílčí, které se budou týkat přímo jednotlivých aktivit.

Mezi dílčí cíle je možné zařadit praktické ověřování znalostí z přírodovědných předmětů, využití regionálních podmínek školy, bližší seznámení s historií a současným stavem regionu. Možnost výuky prostřednictvím zážitku.

Dílčím cílem rovněž bude práce s informacemi, které žák získá prací s encyklopediemi, časopisy, knihami o přírodě, zvířatech.

- Projekt se zaměřením na environmentální výchovu na Základní škole praktické Most.
- Projekt vytvořen pro žáky základní školy praktické, nižší stupeň.
- Témata vybírána tak, aby byla pro žáky zajímavá, přiměřená věku, podnětná.
- V projektu uplatněny všechny didaktické zásady (viz kapitola 3.5, s. 26).
- Projekt je celoroční s možností pokračování v dalším školním roce.
- Projekt bude realizován aktivitami několikrát v měsíci.
- Témata projektu budou volena podle Školního vzdělávacího programu základní školy praktické „Slunce svítí všem“, který vychází z Rámcového vzdělávacího

programu (RVP – ZV), podle ročního realizačního plánu environmentální výchovy školy, podle ročních období.

- Realizace aktivit - v rámci běžných vyučovacích hodin, formou výletů, exkurzí, přednášek.
- Jednotlivé aktivity jsou doplněny fotografiemi, které nejsou pro přehlednost a autentičnost zařazeny do příloh, ale přímo do textu. Fotografie jsou zveřejněny se souhlasem zákonných zástupců.

Projekt je rozdělen do dvou tematických částí – aktivity zaměřené na živočichy, aktivity zaměřené na rostliny. Obě části nejsou prezentovány odděleně, ale vzájemně na sebe budou navazovat, doplňovat se, prostupovat.

Aktivity zaměřené na rostliny

- výlet na vrch Ressler
- výstavka přírodnin
- výroba strašidýlek z přírodnin
- houby našich lesů
- vycházka do lesoparku Lajsník – Kolik barev má podzim?
- den stromů

Aktivity zaměřené na zvířata

- návštěva přírodovědného oblastního muzea v Mostě
- vyučovací hodina Člověk a jeho svět – přírodověda - využití poznatků z přírodovědného muzea
- výtvarné zpracování života lesních zvířat
- vánoční strom pro zvířátka, sběr pečiva pro lesní zvěř, výroba lojových koulí pro ptáky
- vycházka do zasněženého lesoparku – Lajsník - pozorování a vyhledávání ptačích a zvířecích stop
- den Země
- vytvoření knížky o lese – projektový den
- celodenní výlet do obory Mstišov u Dubí

7.1 Aktivita – výlet do okolí města na vrch Ressler

Cíl: žák se seznámí s vhodným místem pro pěší výlet, rodinnou vycházku v okolí

žák se seznámí s místní florou a faunou – naučná stezka

žák se seznámí s pravidly správného chování a jednání v lese

žák se seznámí s pojmem rekultivace – návštěva rekultivované plochy související s touto lokalitou

žák sbírá přírodniny v lesoparku – příprava pro další navazující aktivitu

žák vytváří výtvarné dílo pomocí Land – art techniky

využití přírody k navození příjemné atmosféry, formování mezilidských vztahů, sepětí člověka s přírodou

- Naučná stezka je dlouhá 3 km a žák se na ní prostřednictvím informačních tabulí seznámí s rostlinami, zvířenou žijící v lokalitě Ressler, s rostlinami a zvířenou v rybníčku, který tvoří místní vodní ekosystém, s houbami a půdní zvířenou lokality. Cestou se zastaví u památkově chráněného stromu – dubu letního. Žák po celou dobu pozoruje a vyhledává rostliny, živočichy, houby v terénu, sbírá přírodniny (žaludy, kaštany, bukvice, šípky, jeřabiny, šišky borovicové, smrkové, modřínové, kůru stromů, větvičky, listy, trávy, mech, houby, jehličí, kamínky, kapradí), které využije při další činnosti (aktivitě). Učitel seznámí žáka s pravidly správného chování a jednání v lese.
- Žák výletem na vrch Ressler získá nejen nové poznatky z oblasti přírody, ale přírodu využije i při sportovním zápolení a soutěžení. Žák soutěží v hodů na cíl smrkovou šiškou, v hodů klackem (větví) jako oštěpem, chůzí po kládě, ve sběru co největšího počtu šišek na čas, vytváření nejdelšího hada z listů, v běhu mezi stromy, v hodů klády na cíl.
- Zjišťuje, kolik žáků je zapotřebí k objetí určených stromů, kolik stromů obejmě celá třída. Z listů, trav, kapradin, šípků a dalších přírodnin tvoří kytice. Z přírodnin vytváří pomocí Land – art techniky domečky pro lesní zvířátka. Všechny tyto činnosti vedou k rozvoji fantazie, představivosti, tvořivosti, ke kladnému vztahu k přírodě, soutěživosti, k utváření příjemné atmosféry ve třídě, v kolektivu, seznamuje se s atypickým výtvarným materiálem.

- Žák se seznámí s pojmem rekultivace. Naučná stezka končí u místa, které vzniklo rekultivací. Žák vidí, jak takové místo vypadá, co na něm roste, porovná ho s místem, kde jsou ještě viditelné stopy po těžbě uhlí.

Mezipředmětové vztahy – Člověk a jeho svět – přírodověda, vlastivěda

Tělesná výchova

Člověk a svět práce

Výtvarná výchova

Obrázek 1: Objímání stromů

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 2: Mraveniště

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 3: Co si neseme z lesa

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.2 Aktivita – výstavka přírodnin

Cíl: žák si opakuje vědomosti získané v předešlé aktivitě

žák si fixuje získané vědomosti pomocí dalších smyslů (zrak, čich, hmat) pomocí praktických činností a manipulací s přírodninami se s nimi dále seznamuje, získává o nich další informace

žák se seznamuje se skladbou rostlin v lokalitě Ressler

- Všechny přinesené přírodniny jsou vysypány uprostřed třídy. Žák zrakem identifikuje jednotlivé druhy a jmenuje, jaké přírodniny vidí. Vybraný žák si přijde pro kartičku, na které je napsaná přírodnina kterou bude vybírat. Z té vytvoří hromádku a přiloží příslušnou kartičku s názvem přírodniny. Po roztřídění přírodnin bude žák jednotlivé přírodniny popisovat podle dalších znaků. (Např. kaštan – má kulatý tvar, je hladký, tvrdý; smrková větvička – píchá, jehličky jsou krátké, špičaté, voní, konec lepí -smůla).
- Žák se seznámí se skladbou dřevin v lokalitě Ressler.
- Žák jmenuje, jaké stromy na výletě viděl. Rozdělení na listnaté – jehličnaté. Charakteristické znaky obou skupin.
- Učitelka seznámí (pomocí obrázků) s jednotlivými druhy stromů vyskytující se v lokalitě Ressler – borovice černá, borovice vejmutka, modřín opadavý, dub zimní, hadr obecný, buk lesní, lípa srdčitá, jírovec maďal, smrk ztepilý.
- Všechny informace týkající se naučné stezky Ressler jsou dostupné a pěkně zpracované na stránkách statutárního města Most a to na adrese:
http://mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=3510
- Žák umístí jednotlivé druhy přírodnin do sklenic opatřené cedulkami s názvem přírodniny a utvoří z nich ve třídě malou výstavku doplněnou větvičkami, šiškami, kůrou, listy.

Pomůcky: přírodniny, obrázky stromů, zavařovací sklenice, čtvrtky, fixy

Předmět: Člověk a jeho svět – přírodověda

Obrázek 4: Třídíme přírodniny

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 5: Zařad', kam patří

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 6: Co jsme našli v lese

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.3 Aktivita – výroba strašidýlek z přírodnin

Cíl: žák se učí zapojovat fantazii, představivost, realizovat vlastní nápady
žák se učí pracovat s jinými, netradičními materiály, přemýšlí nad jejich kombinováním

žák se seznamuje s možností využití přírody ke hře

- Žák si z donesených přírodnin z výletu na Ressler vyrobí strašidýlka. Základ bude tvořit borová šiška, ostatní druhy přírodnin si žák volí podle svého uvážení. Z hotových prací žák s ostatními žáky vytvoří výstavku.

Pomůcky: přírodniny, špejle, špendlíky, tavná pistole a lepidlo, nůžky

Předmět: Člověk a svět práce – práce s drobným materiálem

Obrázek 7: Lesní strašidylka

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.4 Aktivita – houby našich lesů

Cíl: žák se seznámí s druhy hub vyskytující se v lese

žák se seznámí a poté i určí jedlé a jedovaté houby

žák se seznámí se zvláštními a netradičními druhy hub – houbařská přednáška

žák si opakuje pravidla správného chování v lese

- Žák se účastní houbařské přednášky na téma „výskyt hub v lese během jednotlivých měsíců celého roku“ doplněnou poutavým DVD a ukázkami živých exponátů.
- Žák pracuje s encyklopedií hub – vyhledává jednotlivé druhy, seznamuje se s výskytem určitých skupin hub, s jejich použitelností, způsobu zpracování, řadí houby do skupin hub jedlých, jedovatých, nejedlých, seznamuje se s houbami smrtelně jedovatými.
- Žák popisuje houby podle modelů, porovnává je a vyhledává v encyklopedii hub.
- Žák houby výtvarně zpracuje. Pracuje podle maket hub, podle encyklopedie hub.

- Výtvarně žák houby zpracuje dvěma způsoby:
lavírovaná kresba podle maket hub
kresba pastelkami doplněná textem vyhledaným v encyklopedii hub
Pomůcky: makety hub, encyklopedie hub, karty hub, vodové barvy, lavírovací barvy, pastelky, čtvrtky, lepidlo, štětec
Předmět: Člověk a jeho svět – přírodověda
Výtvarná výchova
Český jazyk

Obrázek 8: Namaluj mě

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 9: Jsem jedlá, nebo jedovatá

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 10: Jako z lesa

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.5 Aktivita – vycházka do lesoparku Lajsník – Kolik barev má podzim?

Cíl: žák pozoruje barvy podzimu, všímá si rozmanitosti přírody – rozvoj estetického cítění, smyslu pro krásu, učí se poznávat barvy a odstíny v přírodním prostředí

žák si utváří pozitivní vztah k přírodě na základě příjemných prožitků

žák zažívá příjemnou atmosféru

- Žák na vycházce pozoruje stromy, jejich barevnost, různorodost. Z listů vytváří barevné kytice, zdobí si oblečení, vlasy, čepice. Vytváří barevné kompozice. V barevných listech běhá, vyhazuje je do výšky a pozoruje, jak padají. Při hře s barevnými listy zažívá žák příjemné prožitky, upevňuje si kladný vztah k přírodě.

Předmět: Výtvarná výchova

Obrázek 11: Hry s podzimním listím

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 12: Barevný podzim

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 13: Kytice z listů

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.6 Aktivita – den stromů

Cíl: žák si upevňuje znalosti získané v hodině Člověk a jeho svět – přírodověda

žák si utváří vztah k přírodě, získané vědomosti si prakticky ověřuje

žák pojmenuje základní druhy jehličnatých a listnatých stromů – učí se rozlišovat stromy listnaté podle listů, struktury a barvy kůry, podle plodů, stromy jehličnaté podle větviček, podle jehličí, postavením šišek na větvích, používá nejen zrak, ale i hmat

- Výtvarné zpracování stromu. Žák si v okolí školy v přilehlém lesoparku vybere „svůj strom“ a výtvarně ho zpracuje.
- Použitá technika - kresba uhlem, rudkou, tužkou.
- Pomocí mastných pastelů, voskovek vytvoří frotáž kůry vybraného stromu – zkoumá kůru pomocí hmatu, seznamuje se s kůrou jednotlivých druhů stromů.
- Temperovými barvami získá obtisk listu nebo větvičky (u jehličnatého stromu), plodu.
- V hodině Člověk a jeho čas – přírodověda pracuje s pracovním listem ze souboru „Stromovánky“ (vybarvení stromu, dokreslení tvaru listu, vybarvení listu podle ročního období, u jehličnatých stromů vybrání a vybarvení správné šišky, přiřazení ke správnému stromu), při práci s pracovním listem si žák zopakuje a upevňuje znalosti o stromech.
- Závěrečná podoba práce – na větší karton žák nalepí obrázek stromu vytvořený uhlem (rudkou, tužkou), dále obrázek se strukturou kůry - vytvořený frotáží, obrázek obtisku listu (větvíčky), dále přidá vypracovaný pracovní list ze souboru stromovánky, název stromu.

Pomůcky: tužka, uhlík, rudka, mastné pastely nebo voskovky, temperové barvy, lepidlo, větší karton nebo balicí papír, bílý papír, fix nebo popisovač

Předmět: Výtvarná výchova

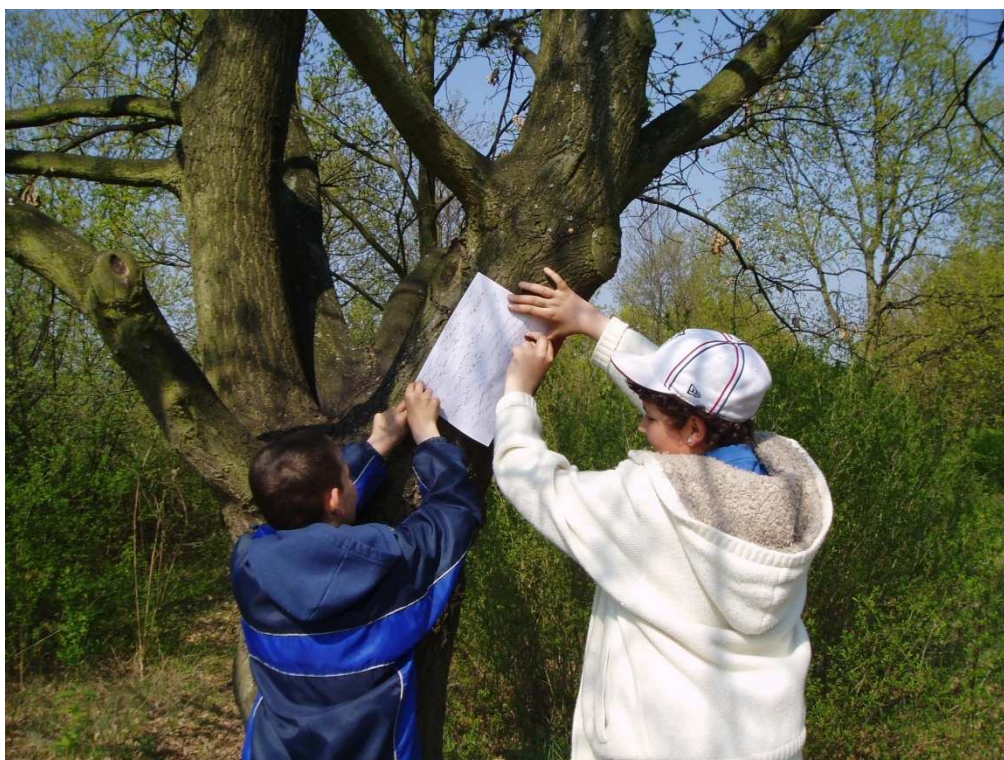
Člověk a jeho svět – přírodověda

Obrázek 14: Pozorují a malují

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 15: Kůra stromu

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 16: Obtisk větvičky

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 17: Kompletování karet

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 18: Karty stromů

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.7 Aktivita – návštěva přírodovědného muzea a pozorování zvířat v přírodovědné expozici Oblastního muzea v Mostě.

Cíl: žák se seznámí s druhy zvířat, které se vyskytují v naší přírodě

žák třídí zvířata, která žijí v lese a jiných lokalitách

žák se seznamuje a poznává zvířata žijící v místní lokalitě

- Expozice je rozdělena do několika částí. Ve velkých skleněných vitrínách jsou prezentována jednotlivá přírodní společenství. Jejich flora, ale hlavně fauna. Přínos přírodovědné expozice - žák se seznámí se skutečnými exponáty (ne na obrázku) v jejich přirozeném prostředí, žák si všímá detailů, které nelze na obrázcích zaznamenat, žák si uvědomuje vztahy mezi živočichy.
- Žák se seznamuje se zvířaty, které žili, nebo žijí v místní lokalitě.
- Žák porovnává jednotlivá přírodní společenství, všímá si charakteristických znaků.
- Předmět: Člověk a jeho svět – přírodověda

Obrázek 19: Přírodovědné muzeum I

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 20: Přírodovědné muzeum II

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 21: Prohlídka exponátů

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7. 8 Aktivita – práce s učebnicí, pracovním sešitem s využitím poznatků z přírodovědného muzea

Cíl: žák pojmenuje zvířata podle obrázkových karet

žák pojmenuje části zvířecího těla

žák zařazuje druhy zvířat do jejich přirozeného prostředí - ekosystém (les, voda, pole)

žák pracuje samostatně do pracovního sešitu s pomocí učebnice

- Žák si opakuje, procvičuje a fixuje vědomosti získané při předešlých aktivitách (výlet na vrch Ressler – ekosystémy místní oblasti, návštěva oblastního přírodovědného muzea), žák jmenuje zvířata podle obrázkových karet a přiřazuje je do jejich přirozeného prostředí, žák jmenuje rozdíly v jednotlivých ekosystémech, žák se seznamuje a učí se pojmenovávat jednotlivé části zvířecího těla, všímá si proporcí, zvláštností, uzpůsobení těla pro život v přírodě

Pomůcky: učebnice a pracovní sešit přírodovědy pro žáky 4. ročníku základní školy praktické, obrázkové karty ze souboru Demonstrační obrázky

Předmět: Člověk a jeho čas – přírodověda

7.9 Aktivita – výtvarné zpracování života lesních zvířat – kolektivní práce „Zvířata v lese“

Cíl: žák používá při kresbě správné proporce a stavbu těla zvířat

žák využívá získané vědomosti a dovednosti

žák používá metodu pozorování

rozvoj týmové spolupráce – vytvoření společné práce z vyhotovených obrázků - koláž

- Žák si vybere z obrázkových karet jedno lesní zvíře, prohlédne si stavbu těla, všimá si tělesných proporcí. Každý žák vytvoří jedno lesní zvíře, které vystříhne a vybarví voskovkami.
- Kolektivní práce. Na velký arch balicího papíru vytvoří žáci krmelce z barevného papíru. Hnědý barevný papír rozstříhají na stejné pruhy, ty pak použijí k výrobě krmelce. Dovnitř přilepí suchou trávu – seno. Okolo krmelce přilepí jednotlivá vystřižená zvířata. Bílou temperovou barvou dokončí pozadí – poletující sněh. Obrázek dokončí dokreslením zvířecích stop – tuší.

Pomůcky: čtvrtky, tuš, obrázkové karty zvířat, velký arch balicího papíru, nůžky, lepidlo, suché pastely, barevný papír, voskovky, bílá temperová barva, štětec, suchá tráva

Předmět: Výtvarná výchova

Člověk a svět práce – práce s drobným materiálem

Obrázek 22: Výroba krmelce

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 23: Krmelec

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7. 10 Aktivita – vánoční strom pro zvířátka, sběr pečiva pro lesní zvěř, výroba lojových koulí pro ptáčky

Cíl: žák pomáhá chránit zvířata v lese, ve městě – školní zahrada

žák zajišťuje potravu pro zvěř v zimním období

- Žák vybere na školní zahradě jeden jehličnatý strom (dobře pozorovatelný i z oken třídy) a ozdobí ho „dobrotami“ pro zvířata, která žijí na školní zahradě – veverka, sýkorky a jiné druhy ptáků, zajíci, atd.
- Žák dodržuje pravidla při zdobení: „zdobení“ začínáme asi 30 cm od kmínku, lojové koule, zvonce dáváme na severní nebo severovýchodní stranu do stínu, ozdoby pro zajíce dáváme na spodní větve, ozdoby pro ptactvo vážeme v horní části stromku na konce větví, můžeme přidat několik makovic, slunečnic, čerstvých jablek, svazečky jeřabin, korále z ořechů. Ozdoby doplňujeme po celé zimní období.
- Žák sbírá a přináší do školy tvrdé pečivo.
- Žák v předmětu Člověk a svět práce vyrobí lojové koule, poté je zavěsí na stromy na školní zahradě.

Výroba lojových koulí

- V kuchyňce školy ve vhodné nádobě žák rozpustí lůj nebo 100% tuk, přisype semínka uvedená v pomůckách. Hmotu nalije do připravených forem, zapustí provázek na pověšení.

Pomůcky k výrobě lojových koulí: lůj, nebo 100% tuk, slunečnice, proso, řepka, lněné semínko, nádoba na roztavení tuku, provázek, forma na odlití koulí (plastové kelímky od jogurtů)

Předmět: Člověk a svět práce – práce s drobným materiálem

Mezipředmětový vztah: Člověk a jeho svět - přírodověda

7. 11 Aktivita – vycházka do zasněženého lesoparku v okolí školy – Lajsník - pozorování a vyhledávání ptačích a zvířecích stop

Cíl: žák umí vyhledat stopy, rozliší stopy ptáků a zvíře (zajíce)

žák si prakticky ověřuje znalosti z přírodovědných předmětů – stopy zvířat,
ptáků

- Žák se v předmětu Člověk a jeho svět – přírodověda seznámí se stopami zvířat (ptáků, zajíce, divočáka, lišky, srnky, jelena).
- Žák si jednotlivé stopy nakreslí do sešitu a učí se rozeznávat rozdíly.
- Žák si teoretické vědomosti získané v předmětu Člověk a jeho svět – přírodověda ověřuje prakticky – vycházka do lesoparku – pozorování zvířecích stop v terénu.
- Vycházku je vhodné uskutečnit v době čerstvě napadaného sněhu.
- Činnost pro zpestření a zatraktivnění úkolu – žák tvoří stopy pro spolužáky, žák poznává stopy spolužáků, žák ze stop vytváří obrazce.

Pomůcky: atlas zvířecích stop, pracovní sešit

Předmět: Člověk a jeho svět – přírodověda

Mezipředmětové vztahy: Tělesná výchova

Obrázek 24: Čí je to stopa?

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 25: Tady vidím stopu.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.12 Aktivita – den Země – koláž

Cíl: žák si opakuje, vybavuje osvojené vědomosti a dovednosti

žák se učí co je pro planetu Zemi z hlediska ekologie správné

žák pracuje v kolektivu, žák respektuje pravidla při společné (kolektivní) práci

- Žák si opakuje, procvičuje a fixuje vědomosti získané při předešlých aktivitách (výlet na vrch Ressler – ekosystémy místní oblasti, návštěva oblastního přírodovědného muzea).
- Žák si vybere z každého ekosystému (louka, les jehličnatý, les listnatý, rybník) jedno zvíře, nebo rostlinu a nakreslí ji tuší. Po zaschnutí obrázek vybarví vodovými barvami, mastnými pastelami a vystřihne ho. Na velký balicí papír suchými pastely vytvoří základ pro obrázek – zelený pruh (tráva), modrý pruh (obloha), rybník.
- Na takto připravený podklad přilepí zvířata a rostliny do jednotlivých ekosystémů. Kolektivní práce vystavena ve vestibulu školy.

Pomůcky: tuš, vodové barvy, mastné pastely, suché pastely, nůžky, lepidlo, balicí papír, kancelářský papír, obrázky zvířat a rostlin

Předmět: Výtvarná výchova

Člověk a svět práce

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět - přírodověda

Obrázek 26: Ryba

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 27: Ekosystém – jehličnatý les

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 28: V takové přírodě chci žít

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7.13 Aktivita – vytvoření knížky o lese

Projektový den – prohlížení encyklopedií, knih s přírodní a lesní tematikou, knih o zvířatech, práce s textem, výběr vhodného textu, vytvoření kresby - ilustrace

Cíl: žák s pomocí učitele pracuje s encyklopedií

žák vyhledává články o lese, lesní zvěři

žák s pomocí učitele vyhledá a opíše základní informace

žák samostatně ilustruje text

žák vytvoří knihu o lese, lesních zvířatech

- Žák si v hodině Českého jazyka vybere ve školní knihovně encyklopedii, knihu s přírodní a lesní tematikou. Prohlídne si ji, vyhledá články o lese, lesní zvěři, s pomocí učitele vybere vhodný článek. Článek si přečte a za pomoci učitele ho zpracuje. Stručný výtah článku napíše na list papíru. Ten přilepí na čtvrtku a

kolem vytvoří ozdobnou paspartu s motivem lesa (jehličnaté větvičky, šišky, listy, motýli, houby, lesní plody, stopy zvěře, žaludy, lískové oříšky...).

- Žák samostatně podle encyklopedie, knihy, nebo obrázkových karet ilustruje text – pastelky, voskovky, vodové barvy, barvy na lavírovanou kresbu.
- Žák za pomoci učitele zkompletuje všechny vytvořené karty a vytvoří společnou práci – knihu o lese.

Pomůcky: encyklopedie, knihy o lesních zvířatech, knihy o lese, obrázky lesních zvířat ze souboru „Demonstrační obrázky“, pastelky, voskovky, vodové barvy, barvy na lavírovanou kresbu, čtvrtky, lepidlo, folie, provázek

Předmět: Český jazyk

Člověk a jeho svět – přírodověda

Výtvarná výchova

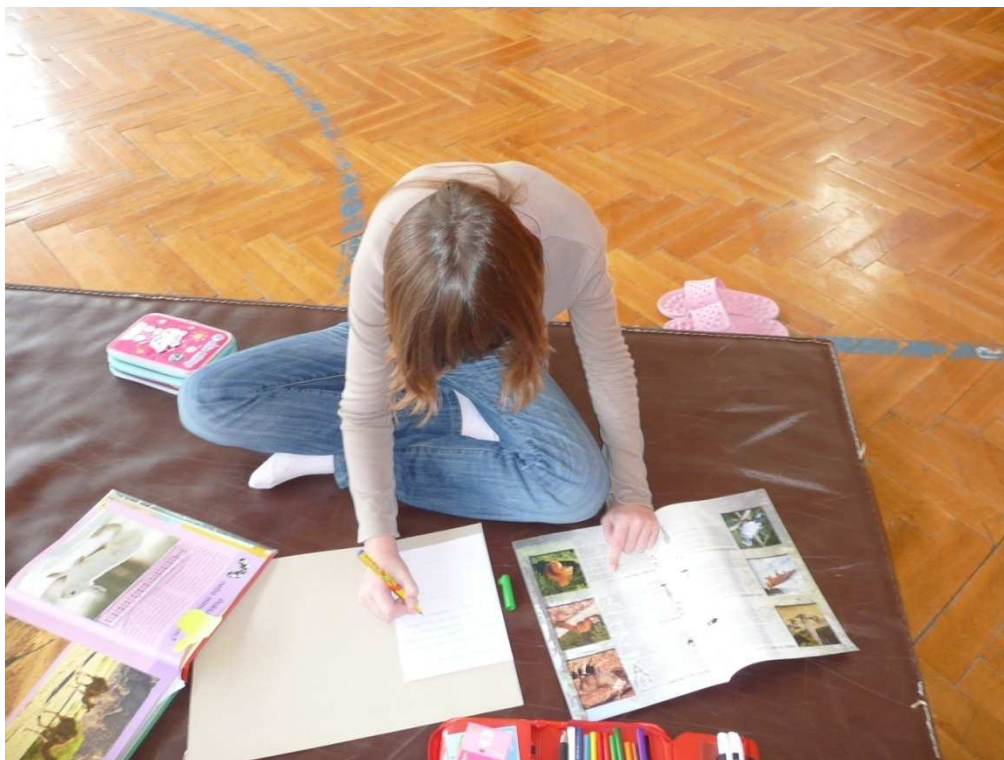
Člověk a svět práce

Obrázek 29: Kniha o lese – výběr tématu

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 30: Kniha o lese – práce s textem

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 31: Kniha o lese- ilustrace

Zdroj: Bc. Martina Čáková

7. 14 Aktivita – výlet do obory Mstišov u Dubí

Cíl: žák pozná a pojmenuje zvířata žijící v oboře

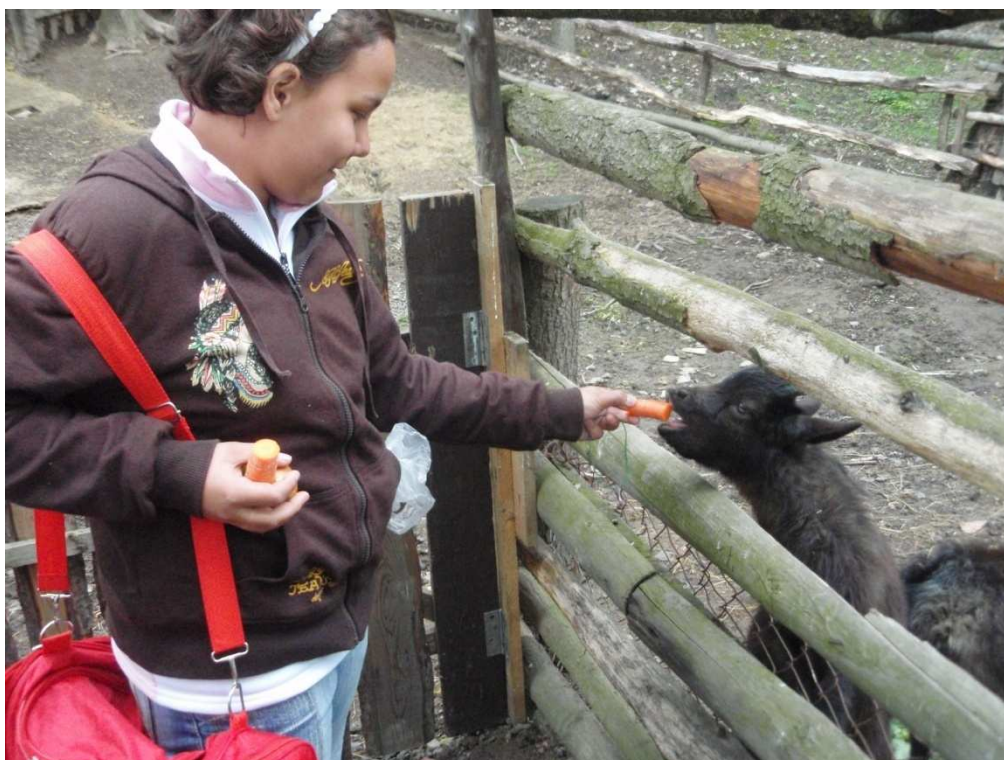
žák zařazuje zvířata žijící v oboře do jejich přirozeného prostředí

žák si prakticky ověřuje získané teoretické vědomosti získávané po celý školní rok

žák prakticky používá dovednosti ochrany zvířat

- Celodenní výlet, pozorování zvířat, krmení zvířat (jablka, mrkev, staré pečivo), popis a pojmenování jednotlivých druhů žijících v oboře – jelen, stádo daňků, kozy s kůzlátky, celé rodiny divočáků, lišky, králíky, morčata, labutě, divoké kachny, bobra, ale také pštros.
- Zvířata v oboře jsou na lidi zvyklá, přicházejí k ohradě velmi blízko, nejsou plachá a ostražitá jako v přírodě, takže si je návštěvníci mohou hladit, krmit je. Pro žáky velký zážitek, protože se dostali do úzkého kontaktu se zvířaty, která znají pouze z obrázků nebo exponátů z přírodovědného muzea. Přímým kontaktem se seznámili s dalšími poznatky a rozšířili si vědomosti (parůžky u daňka hebké, jako sametové, malá selátka divokých prasat jsou proužkovaná....).

Obrázek 32: Obora I.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 33: Obora II.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 34: Obora III.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

8. PROJEKT – TŘÍDÍME ODPADY

Cílem projektu je rozvoj ekologického myšlení, správného ekologického chování a jednání, seznámení žáků s postupy při třídění odpadů a aktivní zapojení žáků do třídění odpadů.

V projektu se žáci budou seznamovat se zásadami správného nakládání s odpady, dozví se, jak se recykluje odpad v regionu. Účastní se exkurze do firmy KAMApplast. V projektu, prostřednictvím aktivit, budou žáci zapojovat a využívat fantazii, představivost, kreativitu, týmovou spolupráci, vlastní nápady.

- Projekt vytvořen pro žáky základní školy praktické – nižší stupeň.
- Projekt realizován v předmětu Člověk a svět práce.
- Projekt uskutečněn na Základní škole praktické v Mostě.
- Projekt vychází z ročního realizačního plánu EVVO.
- V projektu uplatňovány didaktické zásady (viz kapitola 3.5, s. 26).
- Měsíční projekt ukončen týdenní výstavou na téma „Třídíme odpady“.
- Jednotlivé aktivity jsou doplněny fotografiemi, které nejsou pro přehlednost a autentičnost zařazeny do příloh, ale přímo do textu. Fotografie jsou zveřejněny se souhlasem zákonných zástupců.

Aktivity, kterými se projekt realizuje:

- Koláž – třídíme odpad
- Exkurze – firma KAMApplast Braňany u Mostu
- Výroba šatů z recyklovatelných odpadů
- Výroba hraček z recyklovatelných odpadů
- Týdenní výstava na téma „třídíme odpady“

8.1 Aktivita – koláž – „Třídíme odpad“

Cíl: žák se seznámí se zásadami správného nakládání s odpady s použitím materiálu společnosti EKO – KOM

žák se seznámí s tříděním odpadů dostupné na <http://www.tonda-obal.cz>

žák zařazuje odpad do správných kontejnerů

žák se seznámí s postupem při práci s barvou na textil - obarvenou látku využije při kolektivní práci na koláži

- Žák se seznámí s Tondou Obalem dostupné na <http://www.tonda-obal.cz>.
- Žák se seznámí s pojmy obal, odpad.
- Žák se seznámí se zásadami správného třídění.
- Žák třídí odpad do příslušných barevných kontejnerů – praktické třídění.
- Kolektivní práce na téma „třídíme odpad“.
- Obarvení menších dílů látky barvou na textil – podle barvy jednotlivých kontejnerů (modrá, žlutá, zelená, oranžová, červená, hnědá) – žák pracuje podle instrukcí učitele a podle návodu na textilních barvách.
- Po uschnutí látek žák jednotlivé díly vyžehlí – pozor na bezpečnost, učitel pomůže při vystřížení stejně velkých obdélníků – budou představovat jednotlivé kontejnery.
- Žák s pomocí učitele rozmístí jednotlivé obarvené díly látky na velký kus látky, učitel pomocí šicího stroje jednotlivé díly látek přišije a tak vytvoří kapsy „kontejnery“ na ukládání příslušného odpadu.
- Žák samostatně třídí odpad do kapsářů, učitel kontrola.
- Žák odpad přilepí.
- Koláž bude instalována ve vestibulu školy při závěrečné týdenní výstavce.
Pomůcky: plastové kontejnery, předměty denní potřeby (papír – školní sešit, noviny, kniha, letáky, papírová krabička od čaje, sklo – sklenička, lahev od limonády, zavařovací sklenice, okenní sklo, váza, plast – lahev od perlivé vody, sáček, obal od jogurtu, plastový příbor, plastový talíř, kelímek od pomazánkového másla, plastové autíčko, nápojový karton – obal od mléka, džusu, krabicového vína, smetany, rostlinný odpad – slupka od jablka, banánu, ohryzek, tráva, květiny, listy stromů, listy od kedlubny, nebezpečný odpad –

léky, barvy, oleje, baterie), velký kus látky (prostěradlo), menší kusy látky – na obarvení, barva na textil, nádoba na barvení, žehlička, lepidlo Herkules

Obrázek 35: Koláž

Zdroj: Bc. Martina Čáková

8.2 Aktivita – exkurze do firmy KAMApplast v Braňanech u Mostu

Cíl: žák se prakticky seznámí s recyklací odpadu ve svém okolí

žák aktivně pozoruje přeměnu PET lahve

- Žák si za výkladu pracovníka z firmy KAMApplast prohlédne celý provoz, seznámí se s funkcemi jednotlivých strojů, dozví se a vidí, co se s odpadem děje, jak se odpad drtí a zpracovává, co z něho vzniká a k čemu dále slouží.
- Žák si z přivezených pytlů naplněných PET lahvemi vezme jednu lahev a bude pozorovat přeměnu „svě“ lahve. Nakonec si drť z lahve odnese do školy, kde ji využije při další práci.

Obrázek 36: Zpracování plastů

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 37: Co zbylo z lahve

Zdroj: Bc. Martina Čáková

8.3 Aktivita – výroba šatů z recyklovatelných odpadů (kolektivní práce)

Cíl: žák zapojuje fantazii, představivost, využívá vlastní nápady

žák se učí pracovat s netradičním materiálem

žák se učí posuzovat a hodnotit práci druhých – módní přehlídka

- Žák vymýšlí nápady na výrobu šatů.
- Žák vytvoří šaty z bublinkové fólie, ozdobí je pomocí barevných víček od PET lahví, z víček rovněž vyrobí náhrdelník, náramek, ozdobný pásek, ozdoby do vlasů, kabelku.
- Název: Bublinková víla.
Šaty prezentuje žákyně třídy na módní přehlídce, která se uskuteční na závěr týdenní výstavy v prostorách kinosálu školy.
Pomůcky: bublinová fólie, nůžky, víčka od PET lahví, lepidlo Herkules, klobouková guma, karton

Obrázek 38: Bublinková víla

Zdroj: Bc. Martina Čáková

8.4 Aktivita – výroba hračky z recyklovatelného odpadu

Cíl: žák se učí chovat ekologicky – rozvíjí si ekologické myšlení

žák se učí zapojovat fantazii, představivost, realizovat vlastní nápady

žák se seznamuje s různými druhy materiálů (papírů), přemýšlí nad jejich kombinováním a spojováním v celek

- Žák si vyrobí svého šaška (klauna) za využití dostupných pomůcek. Hračka má mít funkci závěsného mobilu – jednotlivé části jsou k sobě spojovány pomocí provázku.
- Žák si vybírá materiály na výrobu šaška, na doplňky podle vlastního uvážení – realizuje vlastní nápad.
- Žák se učí pracovat s šablonou – jednotlivé části šaška si žák obkreslí, vystřihne, doplňky vytváří samostatně (kapsy, záplaty, bambule, knoflíky, obličej, ozdoby na kalhoty, čepici, boty)
- Žák pracuje samostatně, při obtížích pomoc učitele.

Hračka – závěsný šašek vystavena ve vestibulu školy při závěrečné výstavce.

Pomůcky: různé druhy papíru - tvrdý karton, vlnitý papír, novinový papír, dřevitý papír, barevný papír, různé odstřížky tapet, nůžky, lepidlo Herkules, provázek, děrovačka

Obrázek 39: Šašci

Zdroj: Bc. Martina Čáková

8.5 Aktivita - týdenní výstava pro veřejnost ve vestibulu školy na téma „třídíme odpady“

Cíl: shrnutí a ověření získaných vědomostí a dovedností
prezentace žáků školy
konfrontace s žáky jiných škol ve městě

- Výstavka se koná ve vestibulu školy.
- Motto, které vévodí celé výstavce: „Černá mračna nad naší planetou“ visí v kinosále školy, kde výstavka začíná módní přehlídkou šatů vyrobených z recyklovatelných odpadů.
- Na realizaci výstavky se podílejí všichni žáci a učitelé školy.
- Na výstavce se prezentuje práce z měsíčního projektu „Třídíme odpady“.
- První zastávka na výstavce patří obrovské skládce různého odpadu a poukázání na to, že takhle se my, žáci naší školy nechováme. Další zastávky na výstavce patří jednotlivým způsobům třídění odpadů – třídění papíru, plastů, skla, nebezpečného

odpadu, bio odpadu. Dále se na výstavce dozvíme, k čemu slouží dř, kterou jsme si přivezli z exkurze ve firmě KAMApplast, kolik PET lahví je potřeba k výrobě bundy, proč sbíráme víčka, jaká taška je ekologická, za jak dlouho se jednotlivé předměty odhozené na skládce rozloží, jak poznáme sešity, které jsou vyrobeny z recyklovatelného papíru a další zajímavé informace. Celou výstavkou všechny návštěvníky provází Tonda Obal, který nám radil a pomáhal po celou dobu projektu.

- Na výstavce jsou vystaveny koláže všech tříd na téma „Třídíme odpad“, hračky vyrobené z recyklovatelných odpadů.
- Celou výstavu doprovázejí fotografie pořízené během projektu.
- O výstavě je veřejnost města Mostu informována prostřednictvím deníků – Mostecký deník, Mostecké listy a na regionálním vysílání TV Dakr.
- Projekt „Třídíme odpady“ je realizován v průběhu jednoho měsíce v rámci předmětu Pracovní činnosti - vzdělávací oblast Člověk a svět práce s průřezovým tématem Environmentální výchova.
- Projekt se dále uskutečňuje ve vyučovacích předmětech Člověk a jeho svět, Přírodopis, Český jazyk, Výtvarná výchova, Informatika.

Obrázek 40: Výstava I.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 41: Výstava II.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 42: Výstava III.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

Obrázek 43: Výstava IV.

Zdroj: Bc. Martina Čáková

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo pozorovat a ověřit, zda jsou žáci s lehkým mentálním postižením schopni pochopit a akceptovat ekologické prvky ve výchovně vzdělávacím procesu, zda si žáci praktickými činnostmi během celého školního roku upevní základy ekologie, jak tyto získané vědomosti a dovednosti ovlivní jejich ekologické myšlení a jednání, zda se ekologické myšlení a chování promítne do praxe – do chování a jednání v běžném životě.

Mentálně postižení mají velmi omezenou schopnost abstrakce, proto teoretické povídání ve třídě v rámci klasické vyučovací hodiny se seznamováním se s definicemi, poučkami, radami z oblasti ekologie je pro žáky nezáživné, nepodnětné, nic neříkající. Myslím si, že žáci by nezískali trvalé ekologické vědění, pokud by v hodinách pracovali na praktických činnostech pouze nahodile a nesystematicky. Charakteristickým rysem mentálně postiženého žáka je to, že si vše osvojuje pomalu, až po mnohačetném opakování. Důležité také je, aby učivo bylo předkládáno v logickém uspořádání a navazovalo na sebe. Pokud tomu tak není, žák si vytváří izolované vědomosti, které nechápe, a proto je nepoužívá v běžném životě. Velký přínos proto vidím v tom, že se žáci plněním konkrétních úkolů v rámci celoročního a měsíčního projektu nenásilnou, hravou formou seznamovali a neustále si opakovali, procvičovali a vštěpovali si do paměti principy ekologického myšlení. Tím si osvojovali ekologické chování. K tomuto účelu je použita projektová metoda vhodná, jsou schopni ji zvládnout i žáci s lehkým mentálním postižením.

Již v průběhu školního roku se začalo projevovat pravidelné a systematické působení environmentální výchovy. Žáci se začali chovat a jednat ekologicky. Třídili odpad ve třídě do příslušných kontejnerů bez upozorňování učitele, zapojovali se aktivně do sběru víček, plastových lahví a starého papíru.

Žáci si v různých předmětech, aniž by si to uvědomovali, procvičovali a vštěpovali získané vědomosti, navazovali na předchozí zkušenosti a tím si vytvářeli podmínky pro nové poznatky, což mělo příznivý vliv na trvalost zapamatování.

Kladně hodnotím zapojení průřezového tématu Environmentální výchova do celoročního projektu, který propojil jednotlivé předměty. Ve vyučovacím procesu se

průřezové téma stalo hlavním tématem a nejen doplňkem vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu.

Přínosem práce bylo zařazení aktivit, které měly vliv na formování mezilidských vztahů, vytvářely příjemnou atmosféru třídy, vedly žáky k respektování druhých, rozvíjely týmovou spolupráci, učily žáky přijímat názory druhých osob, umět si prosadit svůj názor vhodnými argumenty, učily je pracovat pro kolektiv.

Dalším důležitým prvkem diplomové práce byly aktivity, které úzce souvisely s místním prostředím. Žáci se sice během roku v předmětu Člověk a jeho svět seznamovali s jednotlivými druhy zvířat, rostlin, avšak v projektu „Les ve škole, škola v lese“ studovali jednotlivé ekosystémy přímo v terénu, zajímali se o zvířata a rostliny, které byly, nebo jsou součástí místní lokality. Učili se řešit malé problémy – zajištění potravy pro zvířata během zimy, úklid lesa po hře.

V teoretické části diplomové práce jsou poskytovány základní informace, které by měl znát člověk, který chce pracovat s dětmi s mentálním postižením.

Reálné využití diplomové práce se odráží v praktické části. Základním přínosem práce je možnost inspirace, pro práci pedagogů, kteří chtějí ve svých vyučovacích hodinách použít netradiční metody výuky. Dbala jsem na přehledné zpracování jednotlivých aktivit v projektech, aby mohly posloužit i ostatním učitelům, kteří se chtějí v tomto snažení angažovat.

Protože průřezové téma Environmentální výchova patří k velmi důležitým tématům, nelze ho proto obsáhnout během jediného školního roku a vyslovit závěr, že se žáci naučili ekologicky myslet, jednat a chovat. Tento proces je velmi dlouhodobý a musí být rozložen do všech ročníků základního vzdělávání. Přesto již po ročním intenzivním působení environmentální výchovy na žáky mohu konstatovat, že si žáci osvojili některé základní ekologické vědomosti, dovednosti, schopnosti, ale také postoje. Několik příkladů ekologického jednání a chování žáků jsem již nastínila, pozitivní jsou i ohlasy rodičů, kteří prostřednictvím svých dětí objevili zajímavá místa v místním regionu, začali doma na podnět dětí třídit odpad.

Projekty slouží jako vhodný prostředek pro realizaci průřezového tématu Environmentální výchova v oblasti Člověk a svět práce a vedly ke splnění cíle diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- BUREŠ, Jiří. et al. *Ekologická výchova v mateřských školách*. Pardubice : TASK klub – Ekoncentrum PALETA, 1996.
- ČERNÁ, Marie, et al. *Kapitoly z psychopedie*. Praha : Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-899-7.
- ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova : od cílů k prostředkům*. Brno : Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.
- HLADÍLEK, Miroslav. *Úvod do didaktiky*. Praha : Vysoká škola J.A. Komenského s.r.o., 2004. ISBN 80-86723-07-0.
- KÁBRTOVÁ, Krista. *Přírodověda pro 1. stupeň ZŠ praktické – pracovní sešit*. Praha : Parta, 2009. ISBN 978-80-7320-136-4.
- KOHLOVÁ, Maryann, GAINEROVÁ, Cindy. *Dalších 199 výtvarných činností*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-767-1.
- MÁCHAL, Aleš, HUSTÁK, Josef, *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno : Rezekvítek, 1997
- NEDVĚDOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc : Rubico, 2000. ISBN 80-85839-46-6.
- PIPEKOVÁ, Jarmila, et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.
- ŠKODA, Eduard. *Přírodověda pro 1. stupeň ZŠ praktické*. Praha : Parta, 2008. ISBN 978-80-7320-109-8.
- ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-717-8506-7.
- VALENTA, Milan, MÜLLER, Oldřich. *Psychopedie*. Praha : Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-51-6.
- VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné náměty pro čtvero ročních období*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-814-7.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

Školní vzdělávací program „Slunce svítí všem“, učební dokument pro základní školu praktickou.

Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

<http://cs.wikipedia.org>

<http://dobormysl.cz>

<http://projektovavyuka.cz>

<http://mesto-most.cz>

<http://zsf.jcu.cz>

<http://ssvp.wz.cz>

<http://tonda-obal.cz>

<http://nazeleno.cz>

<http://enwiki.cz>

<http://vuppraha.cz>

SEZNAM OBRÁZKŮ

- OBRÁZEK 1: OBJÍMÁNÍ STROMŮ
- OBRÁZEK 2: MRAVENIŠTĚ
- OBRÁZEK 3: CO SI NESEME Z LESA
- OBRÁZEK 4: TŘÍDÍME PŘÍRODNINY
- OBRÁZEK 5: ZAŘAĎ, KAM PATŘÍ
- OBRÁZEK 6: CO JSME NAŠLI V LESE
- OBRÁZEK 7: LESNÍ STRAŠIDÝLKA
- OBRÁZEK 8: NAMALUJ MĚ
- OBRÁZEK 9: JSEM JEDLÁ, NEBO JEDOVATÁ
- OBRÁZEK 10: JAKO Z LESA
- OBRÁZEK 11: HRY S PODZIMNÍM LISTÍM
- OBRÁZEK 12: BAREVNÝ PODZIM
- OBRÁZEK 13: KYTICE Z LISTÍ
- OBRÁZEK 14: POZORUJI A MALUJI
- OBRÁZEK 15: KŮRA STROMŮ
- OBRÁZEK 16: OBTISK VĚTVIČKY
- OBRÁZEK 17: KOMPLETOVÁNÍ KARET
- OBRÁZEK 18: KARTY STROMŮ
- OBRÁZEK 19: PŘÍRODOVĚDNÉ MUZEUM I.
- OBRÁZEK 20: PŘÍRODOVĚDNÉ MUZEUM II.
- OBRÁZEK 21: PROHLÍDKA EXPONÁTŮ
- OBRÁZEK 22: VÝROBA KRMELCE
- OBRÁZEK 23: KRMELEC
- OBRÁZEK 24: ČÍ JE TO STOPA?
- OBRÁZEK 25: TADY VIDÍM STOPU
- OBRÁZEK 26: RYBA
- OBRÁZEK 27: EKOSYSTÉM – JEHLIČNATÝ LES
- OBRÁZEK 28: V TAKOVÉ PŘÍRODĚ CHCI ŽÍT
- OBRÁZEK 29: KNIHA O LESE – VÝBĚR TÉMATU
- OBRÁZEK 30: KNIHA O LESE – PRÁCE S TEXTEM
- OBRÁZEK 31: KNIHA O LESE - ILUSTRACE
- OBRÁZEK 32: OBORA I.
- OBRÁZEK 33: OBORA II.
- OBRÁZEK 34: OBORA III.
- OBRÁZEK 35: KOLÁŽ
- OBRÁZEK 36: ZPRACOVÁNÍ PLASTŮ
- OBRÁZEK 37: CO ZBYLO Z LAHVE
- OBRÁZEK 38: BUBLINKOVÁ VÍLA
- OBRÁZEK 39: ŠAŠCI
- OBRÁZEK 40: VÝSTAVA I.
- OBRÁZEK 41: VÝSTAVA II.
- OBRÁZEK 42: VÝSTAVA III.
- OBRÁZEK 43: VÝSTAVA IV.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Martina Čáková

Obor: Speciální pedagogika – Učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vzdělávací oblast Člověk a svět práce a přínos průřezového tématu
Environmentální výchova

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 75

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 18

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Petelíková